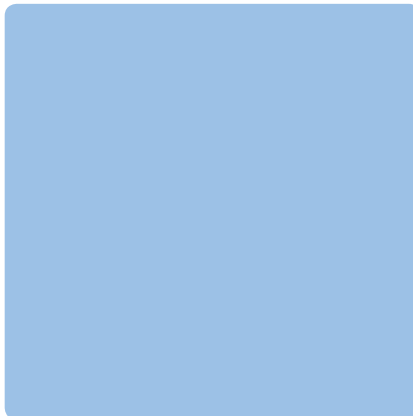

Miljökrav i statliga ramavtal – påverkan och potential

RAPPORT 5951 • APRIL 2009

Miljökrav i statliga ramavtal - påverkan och potential

Beställningar

Ordertel: 08-505 933 40

Orderfax: 08-505 933 99

E-post: natur@cm.se

Postadress: CM Gruppen AB, Box 110 93, 161 11 Bromma

Internet: www.naturvardsverket.se/bokhandeln

Naturvårdsverket

Tel: 08-698 10 00, fax: 08-20 29 25

E-post: registrator@naturvardsverket.se

Postadress: Naturvårdsverket, SE-106 48 Stockholm

Internet: www.naturvardsverket.se

ISBN 978-91-620-5951-4.pdf

ISSN 0282-7298

Elektronisk publikation

© Naturvårdsverket 2009

Tryck: CM Gruppen AB

Omslagsbild: © Per Magnus Persson/Johnér

Förord

Miljöanpassad offentlig upphandling har identifierats som ett starkt styrmedel för minskad miljöpåverkan. Genom att ställa miljökrav vid upphandling kan utbudet av produkter och tjänster påverkas i riktning mot mindre miljöpåverkan och omställningen till ett hållbart samhälle påskyndas.

Regeringen har i sin handlingsplan för miljöanpassad offentlig upphandling uppdragit åt Naturvårdsverket att kontinuerligt följa upp utvecklingen av miljöanpassad offentlig upphandling. Denna granskning av statliga ramavtal utgör en del av uppföljningen.

Rapporten är framtagen av Maria Losman och Elin Frisk på Ecoplan AB på uppdrag av Naturvårdsverket. Tomas Chicote har varit ansvarig projektledare på Naturvårdsverket.

Ett stort tack till Försvarets materielverk, Rikspolisstyrelsen, Lantmäteriet, Kommerskollegium, Verket för förvaltningsutveckling, Ekonomistyrningsverket och Miljöstyrningsrådet som alla har deltagit i både planeringen och genomförandet av studien.

Stockholm mars 2009
Naturvårdsverket

Innehåll

FÖRORD	3
INNEHÅLL	5
SAMMANFATTNING	7
SUMMARY	9
INLEDNING	11
METOD	13
Urval ramavtalsområden	13
Genomförande	15
Beräkningsmetoder	17
MÖBLER	19
Nuläge miljökrav	20
Leverantörernas syn på miljökraven	21
Effekter av nuvarande miljökrav	23
Potential	24
Summering	25
PC	26
Nuläge miljökrav	26
Leverantörernas syn på miljökraven	28
Effekter av nuvarande miljökrav	29
Potential	30
Summering	31
FORDON	32
Nuläge miljökrav	32
Effekter av nuvarande miljökrav	34
Potential	34
Summering	35
KAFFE- OCH DRYCKESAUTOMATER	36
Nuläge miljökrav	36
Leverantörernas syn på möjliga miljökrav	36
Potential	39

Summering	42
SLUTSATSER	43
Rekommendationer	46
KÄLLOR	49
Skriftliga	49
Muntliga	50
BILAGOR	51
1. FMV:s enkät till möbelleverantörer	
2. Vervas enkät till PC-leverantörer	
3. Lantmäteriets enkät till leverantörer av kaffe- och dryckesautomater	

Sammanfattning

För att se i vilken utsträckning miljökrav ställs i statliga ramavtal har Naturvårdsverket låtit genomföra en närmare studie av fyra upphandlingsområden inom den statliga inköpssamordningen - möbler, PC, fordon samt kaffe- och dryckesautomater. Studien har genomförts i samarbete med upphandlare, förvaltare av ramavtal och leverantörer.

Upphandlingsområdena skiljer sig åt både i storlek och i miljökrav. Möbler, PC och fordon är stora ramavtalsområden med långtgående miljökrav. Kaffe- och dryckesautomater är ett litet ramavtalsområde jämfört med de andra. Avtalsområdet saknar helt miljökrav, men potentialen är stor bland annat på energibesparing, där staten kan påverka genom att ställa krav på energieffektiva kaffe- och dryckesautomater. Även för ekologiskt kaffe finns stora potentiella miljöbesparingseffekter. Genom att endast välja ekologiskt kaffe, kan statens inköp av kaffe beräknas till en besparing på ca 6 ton kg bekämpningsmedel i kaffeodlingar.

Myndigheterna som ansvarat för ramavtalsområdena möbler och PC har en tradition sedan mitten av 90-talet av att ställa miljökrav. Den statliga upphandlingen av möbler och PC, har bidragit till att företag har bytt ut miljöfarliga kemikalier till mindre farliga alternativ. Miljökraven på möbler har också bidragit till att möbelleverantörerna arbetar med att utveckla sina produkter i riktning för ett hållbart skogsbruk. Statens krav på PC har lett till energieffektivare produkter, till exempel uppskattas den årliga elenergibesparingen till motsvarande ca 187 eluppvärmda villors energiåtgång. Det finns potential till ytterligare elenergibesparing för statens inköp av PC, som motsvarar ca 800 eluppvärmda villor.

Statens fordonsupphandlingar styrs sedan 2004 av Miljöbilsförordningen som både krävde att statliga myndigheter skulle köpa en stor andel miljöfordon och som också styrde upp att avropen skulle följas upp. Detta har lett till betydande minskningar av den statliga fordonsflottans koldioxidutsläpp, exempelvis var besparingen 2007 ungefär 3900 ton CO₂-utsläpp tack vare andelen miljöbilar.

För alla avtalsområden utom för fordon finns det behov att utveckla avropsstatistiken så att det går att följa om miljöanpassade produkter avropas. Generellt behövs bättre uppföljning för att säkerställa att krav som avtalats efterlevs av leverantörerna.

Informationen om miljöanpassade val behöver utvecklas så att det framgår om miljökrav ställts, och om så inte skett en motivering till ramavtalsmyndighetens ställningstagande. Det behöver också framgå om miljökraven gäller produkt- eller tjänsteområdet som helhet eller om det finns utrymme för avropare att göra miljöanpassade val inom ramavtalet.

Studien visar att miljöanpassad upphandling inte bara handlar om vilka krav som ställs i upphandlingen utan om hela kedjan från behovs- och marknadsanalys, till kravställande och utvärdering av anbud, till förvaltningen av avtal. Staten har kommit långt i flera delar men förbättringspotential finns i hela kedjan.

Summary

In order to ascertain the extent to which environmental requirements are imposed in state framework agreements, the Swedish Environmental Protection Agency has commissioned a study of four procurement areas within the state purchasing coordination process - furniture, computers, vehicles and coffee and drinks machines. This study has been implemented in cooperation with procurement officers, framework agreement managers and suppliers.

These procurement areas differ both in terms of size and environmental requirements. Furniture, computers and vehicles are large-scale framework agreement fields with extensive environmental requirements. Coffee and drinks machines is a smaller scale field in comparison to the others and has no stated environmental requirements. However there is great potential for, for example, energy saving, meaning that the state could exert influence by requiring energy efficient machines of these types. There are also large environmental savings effects to be gained from stipulating organic coffee. By only using organic coffee, it is estimated that the state purchase of coffee would save approximately 6 tons of pesticides/herbicides in the coffee plantations.

Since the mid-1990s, the government agencies responsible for the framework agreement areas furniture and computers have imposed environmental requirements. This has contributed to companies replacing environmentally hazardous chemicals with less dangerous alternatives. Environmental requirements for furniture have also stimulated furniture suppliers' work aimed at developing their products based on more sustainable forestry practices. State requirements as concerns computers has led to more energy efficient products – for example it has been estimated that the annual energy savings are the equivalent of the electrical power used to heat up 187 houses. In addition, there is potential for further electrical energy savings as concerns state purchases of computers - the equivalent of around 800 houses' electrical power use.

State vehicle procurement is governed by the 2004 Local Authority Purchase and Leasing of Environmentally Sound Vehicles Ordinance, which requires that a certain proportion of government agency vehicle purchases must be environmentally sound vehicles and that also states how contracts are to be followed up. This has led to considerable decrease of carbon dioxide emissions by the government vehicle fleet, for example savings in 2007 were approximately 3 900 tons of CO₂ thanks to the number of environmentally sound vehicles purchased.

For all agreement areas, with the exception of vehicles, it is necessary to develop call off statistics so that it is possible to monitor whether environmentally sound

products are actually ordered by users. Generally speaking, improved follow up is essential in order to ensure that agreed requirements are complied with by suppliers.

Information on environmentally sound choices also needs to be developed so that it becomes clear if environmental requirements have been imposed and, if not, the reason for this position as stated by the relevant framework agreement government agency. It is also necessary to be able to identify whether environmental requirements concern the product or service area as a whole or whether there are opportunities for users to make environmentally sound choices within the framework agreement.

The study shows that environmentally sound procurement does not merely concern the requirements imposed during the procurement process, but in fact concerns the entire chain from needs and market analyses to requirement specification and evaluation of tenders, all the way to management of agreements. The state has made considerable progress in certain parts but there is potential for improvement in every link of this chain.

Inledning

Bakgrund

Regeringens handlingsplan för Miljöanpassad offentlig upphandling slår fast att andelen statliga ramavtal med välformulerade miljökrav bör öka. Detta eftersom Naturvårdsverket tidigare konstaterat att en tredjedel av de statliga ramavtalen saknar miljökrav som får verkliga konsekvenser vid upphandlingen. Styrningen av myndigheterna är svag och uppföljningen är bristfällig. Regeringens handlingsplan anger också att den statliga inköpssamordningen bör ses över i syfte att undersöka förutsättningarna för att komplettera förordningen om statlig inköpssamordning med krav på att ställa kostnadseffektiva och välformulerade miljökrav i de statliga ramavtalen.

Ecoplan har fått i uppdrag att under oktober-december 2008 genomföra studien i samarbete med upphandlare och förvaltare av ramavtal inom fyra upphandlingsområden i den statliga inköpssamordningen. Studien visar exempel på effekter av de nuvarande miljökraven och pekar på potentialen i framtida upphandlingar. Syftet med studien är att bidra till Naturvårdsverkets uppföljning av regeringens handlingsplan för miljöanpassad offentlig upphandling, avgränsat till den delen som avser den statliga ramavtalsupphandlingen, på ett sätt som gör det möjligt att föreslå förändringar som leder till effektivare miljöanpassad upphandling.

För att komma fram till detta har vi i studien försökt ta reda på följande:

- Vilka miljökrav avtalas idag inom utvalda avtalsområden?
- När dessa krav fram till leverantören?
- Följer leverantörerna avtalade krav?
- Använder avroparna möjligheten till miljöanpassade val?
- Har kraven gett mer miljöanpassade produkter/tjänster och därmed medfört minskad miljöpåverkan?
- Vilken potential finns för att nå ytterligare miljöförbättringar genom upphandlingen?

Den statliga inköpssamordningen

Ekonomistyrningsverket samordnar den statliga inköpsverksamheten på uppdrag av regeringen. Verksamheten regleras i förordningen (1998:796) om statlig inköpssamordning. Den statliga inköpssamordningen innebär att drygt 400 myndigheter (ibland fler statliga organisationer, kommuner och landsting) får stöd i sina inköp av några myndigheters upphandling av statliga ramavtal inom cirka hundra ramavtalsområden. Statliga myndigheter samt övriga deltagande organisationer som är anslutna till ramavtalen, gör sedan avrop mot dem. 2007 fanns det 685 företag som hade ca 750 avtal inom den statliga inköpssamordningen. Det fanns även ca 1 300 återförsäljare som var anknutna till olika ramavtalsleverantörer, till störst del inom IT och Telecom.

En stor del av verksamheten finansieras genom en avgift på försäljningen, som grundas på vad leverantörerna rapporterar till ramavtalsmyndigheten, andra delar av verksamheten är helt eller delvis anslagsfinansierad. Myndigheten kan kontrollera sannolikheten på delar av leverantörernas uppgifter genom att stämma av mot Ekonomistyrningsverkets transaktionsdatabas, där 70 myndigheter rapporterar in uppgifter om sina inköp.

De myndigheterna som sluter ramavtal åt staten är:

- Arbetsförmedlingen
- Domstolsverket (tom 2008)
- Ekonomistyrningsverket
- Fortifikationsverket
- Försvarets materielverk
- Försvarsmakten
- Kammarkollegiet (som från 2009 övertagit IT-avtalen som tidigare legat på Verva)
- Lantmäteriet
- Riksgälden
- Rikspolisstyrelsen
- Skatteverket
- Verket för högskoleservice

Den totala omsättningen för de ramavtal som ingår i den statliga inköpssamordningens uppgick för 2007 till 7,7 miljarder kronor.

Det finns inget uttalat stöd för att miljökrav ska ställas i Förordningen om statlig inköpssamordning. Det finns heller inget uttalat krav på att krav som ställs i upphandlingarna ska följas upp. Ett undantag är fordon där det finns en särskild Miljöbilsförordning (Förordning (2004:1364) om myndigheters inköp och leasing av miljöbilar) som både reglerar exakt vilka miljökrav som ska ställas och vem som har ansvar för att avropen följs upp.

Metod

Nedan beskrivs hur urvalet av ramavtalsområden gjordes och hur analysen av nu-läge och potential genomfördes, inklusive en översikt över vilka beräkningsmetoder som har använts för att uppskatta miljöeffekterna.

Urval ramavtalsområden

Ekonomistyrningsverket arrangerade en miljöutbildning för ramavtalsupphandlare under september-oktober 2008 i samarbete med Miljöstyrningsrådet, Konkurrensverket och Naturvårdsverket. Den ursprungliga tanken var att urvalet av de fyra avtalsområdena skulle följa den uppdelning som gjordes i utbildningen, d.v.s.:

- 1) Tjänst- och funktionsupphandling (ej IT och telecom)
- 2) Kontorsvaror, VVS och El
- 3) Resor, boende, fordon och transport
- 4) IT och telecom samt systemupphandlingar

Ramavtalsmyndigheter fick anmäla sitt intresse till Naturvårdsverket för att delta i studien. Erbjudandet presenterades av Naturvårdsverket för samtliga deltagare vid det första utbildningstillfället och förtydligades sedan via e-post till deltagarna.

Sju anmälningar kom in, varav ingen representerade tjänst- och funktionsupphandling. Ecoplan och Naturvårdsverket samrådde om vilka områden som skulle väljas utifrån följande kriterier:

- Intresse från upphandlare/avtalsförvaltare
- Potentiell miljöeffekt/nytta
- Storlek på de svenska inköpen via ramavtal
- Potential att få fram bättre varor/tjänster ur miljösynpunkt

Valda avtalsområden

De avtalsområden som ingår i studien är:

Avtalsområde	Ramavtalsmyndighet	Motiv
Möbler	Försvarets Materielverk - FMV	Staten har ställt miljökrav på möbler sedan mitten av 90-talet.
PC	Verva, from 2009 Kammarkollegiet	Staten har ställt miljökrav sedan tidigt 90-tal. PC-avtalen är de enskilt största i den statliga inköpssamordningen.
Fordon	Rikspolisstyrelsen RPS	RPS anmälde sig inte till studien, men blev tillfrågade att delta eftersom det är det enda avtalsområde där miljöanpassad upphandling styrs av en förordning.
Kaffe- och dryckesautomater	Lantmäteriet	Staten ställer inga miljökrav men potentialen är stor på denna kombinerade produkt och tjänst ur flera aspekter; <ul style="list-style-type: none">• energikrävande• livsmedel ingår• buller• kemikalier• transporter vid service

De olika utvalda avtalsområdena är olika stora utifrån vad de omsätter. Det påverkar troligen resurserna som avsätts för att utveckla en kvalitetsaspekt som miljö. En stor del av ramavtalsmyndigheterna får ersättning för sitt arbete med avtalen genom en avgift som tas ut av varje ramavtalsleverantör och några finansieras med anslag. Avgiftens storlek i procent varierar mellan olika ramavtalsområden, men ska täcka myndigheternas kostnader för ramavtalsarbetet. Omsättningsmässigt stora ramavtalsområden kan sannolikt lägga större resurser på miljökraven. Statens roll på marknaden spelar också roll. Är staten en betydande kund är möjligheterna större att påverka marknaden.

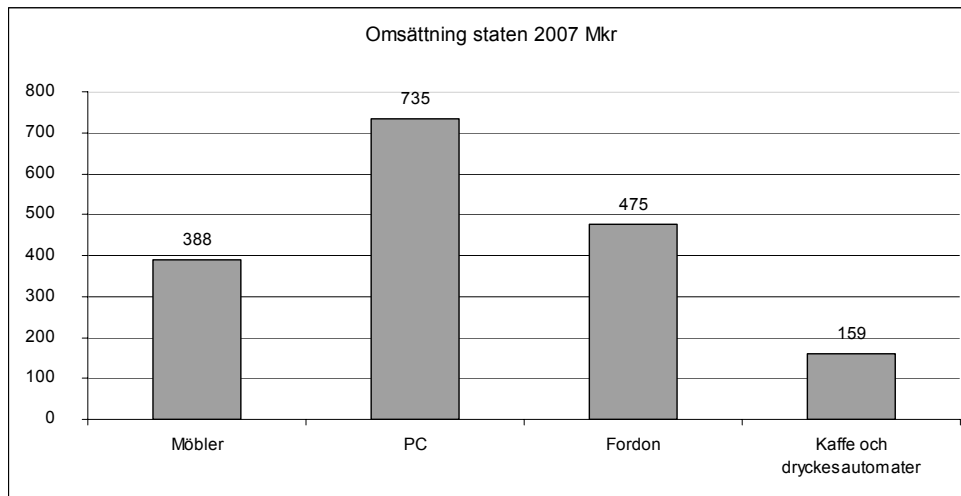

Diagram 1. **Storleksförhållandet mellan olika avtalsområden.** Baseras på inrapporterade uppgifter från leverantörer till de ramavtalsansvariga myndigheterna.

Områden som valdes bort

Avtalsområdet Flygresor valdes bort, inte för att det var ointressant utifrån kriterierna, utan för att det skulle kräva en mycket större arbetsinsats än vad som var avsatt för studien. Avtalsområdet Profilkläder och presentartiklar valdes bort för att det dels var små inköpsvolymmer, men framförallt för att det omfattar en så stor mängd artiklar att en miljöanalys skulle ta för lång tid. Detsamma gällde för området EI-materiel. AV-video valdes också bort till förmån för angränsande IT-avtal som har långt större volymer och berör samma frågeställningar kring kemikalier och energi.

Genomförande

Studien har genomförts i samarbete med upphandlare och förvaltare av ramavtal inom de fyra avtalade områdena under november 2008-januari 2009. Ansvariga på ramavtalsmyndigheterna har intervjuats. Förfrågningsunderlagen och avropsinformationen från de senaste upphandlingarna har analyserats för att ge en bild av nuläget. FMV, Verva, Rikspolisstyrelsen och Lantmäteriet har ställt upp och diskuterat frågor under arbetets gång. Studien har genomförts på ett sådant sätt så att den samtidigt varit en del av FMV:s, Vervas (fr o m 2009 Kammarkollegiet) och Lantmäteriets arbete med att utveckla upphandlingsverksamheten, så att fakta och slutsatser från studien kan komma till direkt nytta. Ramavtalsmyndigheterna har fått tillfälle att lämna synpunkter på de delar av texten som beskriver respektive avtalsområde. Slutsatserna är dock Ecoplans.

Förfrågningsunderlag och avtal ger en bild av vad som avtalats. För att ta reda på hur miljöanpassade upphandlingarna i praktiken är, behövde vi också följa hur avropen görs, d.v.s. vad som i praktiken köps in och i vilken utsträckning leverantörerna följer de avtalade kraven.

Avtalsområdet Fordon som Rikspolisstyrelsen ansvarar för, är det enda av de studerade områdena där det funnits avropsstatistik som relaterat till miljökraven. Inga leverantörskontakter har behövt tas för det ramavtalsområdet eftersom kontrollen redan är god i och med Vägverkets avropsuppföljning på både fordon och drivmedel. Detta regleras i Miljöbilsförordningen. Rikspolisstyrelsen har därför inte behövt göra någon egen uppföljning. Studien utgår från Vägverkets uppföljning.

För övriga tre avropsområden, där uppföljningen inte regleras i någon särskild förordning, fanns inga rutiner och ingen statistik som gjorde det möjligt att se hur inköpen gjorts och vilken effekt ramavtalsmyndigheternas krav (och avsaknad av krav) haft. För att få en bild av nuläge och potential har respektive myndighet samlat in uppgifter från leverantörerna inom avtalsområdena Möbler, PC och Kaffe- och dryckesautomater.

Ramavtalsområde	Faktainsamling för beskrivning av nuläge
Möbler	FMV hade när studien inleddes skickat ut en enkät till flera av sina leverantörer för uppföljning av avtalsområdet generellt och där ingick några miljöfrågor. Den undersökningen pågick under den tid som denna studie genomfördes. Med anledning av Naturvårdsverkets studie genomförde FMV ytterligare en enkätundersökning till de företag som levererar de vanligast förekommande möblerna i avropen, nämligen; Möbler för offentliga utrymmen, Kontorsmöbler/Planmöbler, Kontorsarbetsstolar, Hörsalsstolar och AV-inredning. Leverantörerna hade möjlighet att vända sig till Ecoplan med muntliga synpunkter, vilket ingen gjorde. Enkäten återfinns i bilaga.
PC	Avtalsområdet IT är mycket omfattande. I samråd med Verva valdes tre stora delområden ut, nämligen PC Stationära, PC Bärbara och PC Bildskärm. Verva genomförde en, redan tidigare påtänkt, enkätundersökning till sina leverantörer. Enkäten återfinns i bilaga. Eftersom PC-avtalen även används av kommuner och landsting har vi sedan med hjälp av Verva och ESV uppskattat statens andel av det som avropats.
Fordon	Studien utgår från Vägverkets avropsuppföljning på både fordon och drivmedel som görs årligen, alltsedan Miljöbilsförordningen infördes.
Kaffe- och dryckesautomater	Lantmäteriet har hittills inte ställt några miljökrav. De gjorde istället en sondering bland statens nuvarande leverantörer, för att se vilka miljökrav som skulle kunna vara möjliga till nästa avtalsstart i mars 2010. Det gjordes dels genom en enkät, dels vid ett möte med leverantörerna. Enkäten återfinns i bilaga. Ingen av leverantörerna av enbart vattenautomater har deltagit i studien. Den delen utgör en försumbar del av avtalet. På leverantörmötet deltog även Ecoplan och Miljöstyrningsrådet.

Leverantörerna inom Möbler, PC och Kaffe- och dryckesautomater har lämnat synpunkter skriftligen (Möbler och PC) samt skriftligen och muntligen (Kaffe- och dryckesautomater). Det har varit tydligt för respektive ramavtalsmyndighet och för Ecoplan vem som sagt vad, men kontakterna med leverantörerna har genomförts under förutsättning att enskilda företag inte pekats ut och att deras synpunkter anonymiseras i rapporten. I de fall det framkommit omständigheter som ramavtals-

myndigheten behöver åtgärda eller följa upp ytterligare, är det ett arbete som fortsätter som en del av den vanliga utvecklingen av upphandlingsverksamheten.

Avroparna är en avgörande länk i den statliga ramavtalsupphandlingen. Ingen avropare har ingått i studien. Istället har vi som genomfört den gått in på www.avropa.se och föreställt oss att vi ska söka produktrelaterad miljöinformation.

Ekonomistyrningsverket har bidragit med uppgifter om avrop så att det varit möjligt för Ecoplan att jämföra ramavtalsmyndigheters uppgifter om avtalens användning med leverantörernas.

Både Ekonomistyrningsverket och Miljöstyrningsrådet har fört in erfarenheter från miljöutbildningarna som ägde rum parallellt med att studien påbörjades. Miljöstyrningsrådet har dessutom engagerat sig extra i avtalsområdet Kaffe- och dryckesautomater där rådet förbereder kriterieutveckling.

Potentialen för miljöanpassad upphandling har vi fått fram genom att jämföra vad staten köper med vad som är möjligt att köpa.

Ramavtalsområde	Faktainsamling för beräkning av potential
Möbler	Leverantörer av möbler pekade på Västra Götalandsregionens möbelupphandlingar som ett exempel på mer långtgående krav. Därför har vi valt att jämföra statens upphandling med Västra Götalands upphandling som i sin tur baserar sig på miljömärkningen Svanens krav och Miljöstyrningsrådets krav.
PC	För PC har vi beräknat potentialen i energibesparing om staten skulle använda de mest energieffektiva produkterna.
Fordon	För fordon har vi beräknat potentialen i koldioxid om Miljöbilsförordningen skärps till att omfatta alla statens bilar, något som under arbetets gång också har beslutats.
Kaffe- och dryckesautomater	För kaffeautomater har vi utgått från vad som är möjliga krav enligt de nuvarande leverantörernas uppgifter och beräknat potentialen för energieffektivitet för olika automater och kemiska bekämpningsmedel om staten köper ekologiskt kaffe.

I beskrivningen av de olika upphandlingarna används omväxlande olika synonyma upphandlingstermer i beskrivningen av ramavtalsområden eftersom några av upphandlarna menar att det är viktigt att de begrepp de själva använder i sin verksamhet, även används i denna studie. Både begreppen ”obligatoriska krav” och ”skallkrav” förekommer. Med båda menas krav som anbudsgivaren måste uppfylla för att anbudet ska vara giltigt. Kraven skrivs ofta in i avtalen som kontraktsvillkor. På motsvarande sätt förekommer begreppen ”utvärderingskriterier” och ”bör-krav”. Med det menas krav som är önskvärda att de uppfylls och som ska spela roll i utvärderingen av anbudet.

Beräkningsmetoder

Ingen av ramavtalsmyndigheterna har genomfört någon uppföljning på produktnivå för att se om miljökraven efterlevs. I avsaknad av sådan information bygger studien

på vilka miljökrav som avtalats för respektive avtalsområde och uppfattningar om miljökraven från leverantörer av möbler, fordon och PC samt avropsstatistik.

De mått som används i studien är inte heltäckande för alla miljöaspekter som ramavtalsområdena innebär. Beräkningarna bygger på antaganden som redovisas under respektive avtalsområde. De ska ses som en uppskattning av storleksordningen på effekter, inte som någon absolut sanning. En viktig del av effekten har inte beräknats, nämligen effekten av att statens upphandlare inspirerar andra kravställare att också ställa krav.

Miljöpåverkan	Beräkningsmetod
Elenergi, PC och kaffeautomater	Elenergi beräknas som kWh. Vi har avstått att omvandla kWh till kg CO ₂ -utsläpp. Vi följer Energimyndighetens rekommendation att avstå från att i förväg beräkna förändringen av energitillförsel och dess klimat-effekt vid en åtgärd. Den beror på den avropande myndighetens elavtal. Exempel: Har myndigheten avtalat förnybar produktspecificerad el blir utsläppsvärdena annorlunda än för en nordisk elmix. För att förstå relationen till förbrukad energi drar vi paralleller till en eluppvärmd genomsnittsvilla i Sverige som drar 20 000 – 30 000 kWh/år.
Koldioxidutsläpp, fordon	Drivmedel har olika energiinnehåll och släpper ut olika mängd fossil koldioxid. Vi har använt värden för olika bränslen från Vägverket och Gröna Bilister. Vi har utgått från maxgränserna för utsläpp i Miljöbilsförordningen. I själva verket ligger bilarnas certifieringsvärde betydligt lägre många gånger. Å andra sidan påverkar förarens körstil mycket och kan göra att bilens värden överskrider.
Kemikalier, bekämpningsmedel kaffe	Bekämpningsmedel räknar vi i kg som använts för att framställa kaffe. Rester kan finnas kvar i kaffet men det är inte det vi beräknar utan bekämpningsmedel i produktionen av kaffe. Uppgifterna kommer från Konsumentverkets information om "ekologiska kvitton" på livsmedel.
Kemikalier, PC	Vi använder en förenklad parallell mellan statens upphandlingar och TCO-märkningens utveckling och använder TCO Developments beräkningar av vilken påverkan de haft på produktutvecklingen inom PC-området. Detta då kraven i statens upphandlingar och TCO-märkningens utveckling i stort har skett parallellt och inom samma kravområden.
Kemikalier, möbler	Minskning av oönskade kemikalier i möbeltillverkning och i produkterna har inte kvantifierats. Det är troligen inte relevant eftersom FMV valt att arbeta med riskbedömning och generell höjning av kompetensnivån hos producenterna i att tillämpa substitutionsprincipen. Vi visar istället leverantörernas uppfattning om förändringen i form av ökning eller minskning och relaterar det till avropens värde.

Möbler

Staten är en betydande möbelkund. Under 2007 köpte staten möbler för 388 miljoner kronor. Ansvarig ramavtalsmyndighet är FMV, som är en av pionjerna bland offentliga upphandlare att ställa miljökrav. Arbetet startade på initiativ av upphandlaren Rolf Notander i mitten av 90-talet. FMV fick 1997 tillsammans med ett tiotal andra myndigheter i uppdrag från regeringen att arbeta med miljöledning. Därmed fick arbetet med miljöanpassad upphandling en stadigare förankring inom FMV. Rolf Notander, som då var ansvarig upphandlare för möbler på FMV, startade med att låta göra omfattande grundutredningar om vad som var bra och dåligt ur miljösynpunkt i möbelbranschen. Detta gjordes bland annat genom besök i möbeltillverkningen. Stefan Posner anlätades för att utveckla miljökraven och har sedan dess varit anlitad av FMV som miljökonsult i deras möbelupphandlingar. I den första upphandlingen med miljökrav ställdes så omfattande krav att utvärderingen tog flera månader och FMV drunknade i dokumentation. Lärdomen var att man måste avgränsa sina krav och sikta in sig på det viktigaste.

Sedan 90-talet har FMV:s miljökrav utvecklats i flera steg och har fått spridning till andra upphandlingar som FMV gör. På 90-talet var det aktuellt att ställa krav på till exempel producentansvar för förpackningar och återvinning i produktionen. I takt med att de frågorna har löst sig genom lagstiftning och en ökad mognad hos tillverkarna har kraven plockats bort ur upphandlingarna eftersom FMV inte velat ställa krav som alla uppfyller. Då har FMV istället skruvat upp miljökraven på andra områden.

Det finns en miljögrupp med sju personer på FMV som bland annat har till uppgift att utveckla den miljöanpassade upphandlingen som sedan flera år även omfattar sociala krav. Det går inte att hantera kemikalier utan att människor är involverade. FMV har genom åren ställt allt hårdare kunskapskrav på kemikalier både i anbuds-skedet och under kontraktstiden. FMV ställer dessutom krav på grundläggande rättigheter för arbetstagare.

FMV:s erfarenhet är att inga miljökrav i upphandlingen kan hänga fritt, utan de måste harmonisera med t ex brandskyddskrav och designkrav, så att varorna blir möjliga att tillverka. Samtidigt ska miljökraven ge effekt. Tekniska krav kan vara konserverande och till och med hindra en miljöanpassad produktutveckling. Det väsentliga för FMV är att leverantörerna ständigt utvecklar sitt miljöarbete och sin produktutveckling.

Anna Söderholm, som sedan 2007 ansvarar för FMV:s möbelupphandlingar, menar att FMV inte kan vara en tillsynsmyndighet när det gäller lagkrav som ju en hel del av FMV:s miljökrav vilar på. Däremot ansvarar FMV för att leverantörerna förstår kraven och att de sköter dem, menar Anna. FMV kan kontrollera med tillsynsmyndigheten om det finns anmärkningar som inte åtgärdats. Detta har förekommit ge-

nom åren. Företagsbesök görs kontinuerligt i urval. Då tas bland annat miljökraven upp i samtal med ansvariga på företagen. FMV samlar också sina leverantörer till seminarium, senast i höstas om kraven i REACH.

Nuläge miljökrav

FMV:s miljökrav i den senaste upphandlingen består dels av skall-krav, dels av bör-krav. Miljökrav ställs som kvalificeringskrav som sedan blir villkor i kontrakten. Dessutom ställs bör-krav som ingår i utvärderingen i anbuden.

Skall-krav

FMV:s miljökrav innebär att företagen ska uppfylla lagkrav för kemikalier. Anbudsgivaren skriver under på att de förstått lagkraven och att de uppfyller dem.

När kraven uttrycks med hänvisning till lagstiftning får man vara beredd att hjälpa leverantörerna med att förklara vad det innebär, t ex när det står i anbudsunderlaget att:

”leverantören är ansvarig för att produkter i ramavtalet ej innehåller kemikalier med riskfraser enligt EUs ämnesdirektiv 67/548/EEG som anger om de är klassade som CMR ämnen dvs cancerogena (R45), mutagena, reproduktionstoxiska (R60-63), hormonstörande (R46), allergiframkallande (R42-43) och/eller klassade som PBT eller vPvB-ämnen dvs långlivade, bioackumulerande och ekotoxiska (R50/53).”

Det är enkelt för leverantören att i anbudet bara svara ”ja” till att det har kontroll på ovanstående, utan att de har sådan kontroll. Därför behövs mer insatser från upphandlande myndighet. För att få detta att fungera behöver leverantörerna kunna lagstiftningen på kemikalieområdet, veta hur de praktiskt ska hantera försiktighetsprincipen och de absoluta kraven på att vissa kemikalier inte får förekomma. FMV arrangerar leverantörsträffar där den praktiska tillämpningen av sådana krav diskuteras. Leverantörerna kan exempelvis få hjälp att förstå innebörden av ett säkerhetsdatablad.

Bör-krav

Förutom skall-kraven har FMV också flera bör-krav som tillsammans viktades till 10 procent av de sammanlagda bör-kraven i den senaste upphandlingen. Det är här de processrelaterade kraven återfinns där det finns möjlighet att använda olika huvudsakliga tekniker för lackning (lösningsmedel), limning (lösningsmedel) och metallytor (krom). Dessutom ställde FMV ett bör-krav på trä från regnskogsområden och urskog (verifierat genom certifikat FSC, Forest Stewardship Council). Här finns också ett bör-krav för att hantera etiskt arbete mer utförligt än skall-kraven på arbetsmiljöarbete.

FMV:s bör-krav på miljösidan är relevanta vilket visas genom att anbudsgivarna uppnådde skiftande poäng i den senaste upphandlingen. Detta gav utslag i viktningen av anbuden.

En anbudsgivare tjänar inte på att avstå från att svara på bör-kraven. Det ger 0 poäng medan det sämsta miljöalternativet ger 1 poäng. Det är alltså bättre att som anbudsgivare vara öppen med att man har dåliga processer. Anbudsgivare får heller inte miljöpoäng om man använder en i och för sig miljöanpassad teknik men på bekostnad av de övriga krav FMV ställer. FMV är noga med att bara ge poäng om det är möjligt att ersätta en sämre teknik med en bättre ur kvalitetssynpunkt.

Antalet anbudsgivare har sjunkit genom åren till ungefär hälften men det råder fortfarande god konkurrens. I möbelavtalen finns ett 70-tal leverantörer varav det för de vanligaste möbeltyperna finns ett 40-tal. Stefan Posner menar att det minskade antalet anbud beror på uppköp inom branschen. De tuffa miljökraven kan ha haft betydelse för att anbudet minskat, menar Stefan. Strukturen i möbelbranschen har samtidigt ändrats genom uppköp så att det finns färre företag. Han konstaterar att hela branschen har lyft sig miljömässigt, men att det fortfarande finns skillnader mellan vad olika företag levererar. Det finns exempel på anbudsgivare som minskat sina utsläpp av aromatiska lösningsmedel med 90 procent. Flera företag har övergått till pulverlackering som innebär att inga lösningsmedel används. Inget pekar att miljökraven påverkat priserna, säger Anna Söderholm.

Leverantörernas syn på miljökraven

FMV skickade sin enkät till 36 leverantörer, varav 28 svarade. FMV frågade efter leverantörernas uppfattning om hur FMVs krav påverkat leverantörernas produktutveckling och miljöarbete på områden där FMV ställt krav och även på ett område, energi, där FMV inte ställt krav. Frågor om leverantörernas åsikter om FMV:s miljökrav ställdes och om de tycker att de får sälja sitt miljöbästa sortiment till staten. Enkäten hade två syften. Dels att bidra till utvecklingen av FMV:s kommande miljökrav, dels att ge en bild av effekten på nuvarande krav och potentialen för ytterligare miljökrav.

Tretton av leverantörerna, d.v.s. nästan hälften av de som svarat, ger egna uppskattande kommentarer på att FMV ställer miljökrav. Nästan alla som svarat tycker att FMV:s miljökrav är tydliga. Endast två håller inte med om det.

Av enkätsvaren framgår att FMV:s krav står modell för andra upphandlingar. En leverantör kommenterar:

”FMV ställer höga miljökrav men långt ifrån högst”.

En annan leverantör menar att FMV kan ställa än högre krav.

”Eftersom det tecknas avtal med relativt många leverantörer borde det kunna urskiljas ett antal som är bättre än de övriga. Om ribban sätts för lågt accepteras leverantörer med relativt sett sämre miljöprofil än en godkänd.”

Endast hälften tycker att de får möjlighet att sälja sitt miljöanpassade sortiment när myndigheterna gör avrop. En leverantör kommenterar:

"När något väl är godkänt uppfattar vi inte som om graden av miljöanpassning påverkar den faktiska kunden som köper in varor."

En annan leverantör menar att hela deras sortiment har i stort sett samma miljöanpassning. Ytterligare en leverantör påpekar att inköparen styrs mycket av priset. En leverantör säger att det är tråkigt att de som har Svanen-märkta produkter och EU-blomman på tyger inte får någon uppmärksamhet för detta hos FMV. En leverantör konstaterar att det inte finns någon information på www.avropa.se om hur man lyckas förhandla sig till miljövänligare och bättre produkter. En annan menar att miljökraven i sig är bra och ser helst att de ska genomsyra varje myndighets dagliga inköp.

En tredjedel av leverantörerna menar att de breddat antalet miljöanpassade produkter på grund av FMV:s krav.

FMV ställer endast krav på träråvara med ursprung från regnskogsområden och urskog. En leverantör kommenterar:

"FMV-upphandling är en av många upphandlingar, dock den viktigaste som ställer dessa bör-krav. Ja, det har påverkat oss men främst är det (Västra Götalands) gröna listan samt miljömärkningen Svanen som påverkat oss."

Sexvärt krom är ett av flera miljöfarliga ämnen som förekommer i möbeltillverkning. Hälften av leverantörerna instämmer helt eller delvis med att FMV:s krav bidragit till att minska användningen av sexvärt krom i produktionen inklusive underleverantörernas produktion. En leverantör säger att produkter som endast erbjudits i krom har tagits upp till diskussion om de skulle erbjuda dem i lack. En leverantör påpekar:

"Krom är en ytbehandling vi fasat ut i egna produkter sedan lång tid, dock har kraven varit höga på återinförande igen. För att detta inte skall ske har FMV's miljökrav varit bidragande."

Miljöeffekter även utan specifika krav

Hälften av leverantörerna menar att FMV:s miljökrav påverkar deras arbete på något annat sätt. En leverantör påpekar att FMV:s miljökrav är en morot i miljöarbetet.

"Att se kraven och kunna kryssa JA på grund av att vi jobbat med miljö är en viktig motivation för det löpande miljöarbetet."

FMV har avstått från att ställa energikrav som t ex förekommer i Svanens miljömärkningskriterier och som används i Västra Götalandsregionens möbelupphand-

ling. Hittills har FMV bedömt att energikrav är svåra att ställa på ett transparent sätt eftersom varorna har så olika utformning. FMV har också diskuterat om det är oproportionerligt och har tveksam relevans eftersom energibesparing borde ligga i företagets eget intresse. Ändå ställdes frågan till leverantörerna om energiåtgången i produktionen påverkats sedan ett mer miljöanpassat sortiment infördes. Fem leverantörer svarade att energiåtgången minskat. Ingen menade att energiförbrukningen ökat (åtminstone inte per omsatt produkt).

Avtalsuppföljning

Hittills har FMV hanterat avvikelser på miljökraven som vilket avtalsbrott som helst. Hävning är den enda möjliga sanktionen ifall avvikelser mot miljökraven skulle vara väsentliga. Uppföljningar har hittills gjorts genom samtal med leverantörer, företagsbesök och delvis genom en enkätundersökning som pågår samt enkäten som gjordes med anledning av denna studie. FMV är väl medvetna om att avtalsuppföljningen kan utvecklas, något som en av leverantörerna påpekar:

”Det är viktigt att det ställs krav, men det är svårt att följa upp, t.ex. vid import av möbler från Kina.”

Framförhållning på miljökrav

Två leverantörer efterlyser att FMV bör varsla ett år i förväg vilka krav som man kan förvänta sig. En av dem uttrycker det så här:

”Idag är det för lite tid för att förändring ska kunna ske och därför påverkar inte FMV:s miljökrav på samma sätt som de löpande, när kraven kommer är det ofta redan för sent för att göra något åt ett NEJ, det är bara till att undersöka och svara JA eller NEJ. Tiden finns idag inte till att undersöka om svaret är JA eller NEJ och vid NEJ försöka ändra svaret till ett JA.”

En efterfrågar en dialog med svensk möbelindustri vilket upplevs som viktigt.

”Kanske skall FMV ha ett utskick något år innan upphandling för att informera om vilka krav som kan tänkas ställas, och i samråd med svensk möbelindustri ha ett bollplank för att även kunna involvera små tillverkande företag med begränsade resurser.”

Effekter av nuvarande miljökrav

Det har inte gått att uppskatta antal produkter i möbelavtalen, utan här har vi fått utgå från värdet på avropen.

FMV ställer sina kemikaliekrav utifrån lagstiftningen och pekar inte ut enskilda ämnen annat än i bör-kraven. Det är svårt att kvantifiera förändring. Vi gör här ändå några grova uppskattningar utifrån leverantörernas egna uppskattningar i enkätsvar på tre av delarna i bör-kraven, nämligen;

- Aromatiska lösningsmedel, som är klassade som cancerogena, mutagena och reproduktionsstörande
- Sexvärt krom (Krom IV) som är allergi- och cancerframkallande, giftigt och miljöfarligt.
- FSC-trä, d.v.s. träråvara som är certifierad enligt Forest Stewardship Council som främjar biologisk mångfald, god arbetsmiljö och ursprungsbefolkningars rättigheter

Av enkätsvaren går det att utläsa att ungefär hälften av leverantörerna tycker att FMV:s krav har bidragit till att minska halten aromatiska lösningsmedel i möblerna och minskning av sexvärt krom. Överslagsmässigt skulle det innebära att inköp av möbler för 194 miljoner kronor per år stått för minskade halter av lösningsmedel och minskade halter av sexvärt krom. (Detta under förutsättning att hälften av leverantörerna står för hälften av de möbler som har köpts in under 2007, d.v.s. 388 miljoner kronor delat på hälften d.v.s. 194 miljoner kronor.)

Något färre bland leverantörerna (42 procent) tyckte att FMV:s krav på FSC-trä påverkade deras produktutveckling. Med samma grova beräkningsmetod skulle då statens inköp till ett värde av 163 miljoner ha påverkat möbelleverantörernas produktutveckling i riktning för ett hållbart skogsbruk.

Potential

Några av leverantörerna till FMV menar att Västra Götalandsregionens möbelupphandling har mer långtgående miljökrav.

Skall-kraven i Västra Götalandsregionens möbelupphandling utgörs av Miljöstyrningsrådets kriterier. Spetsen utgörs av Svanens kriterier. Det är produkterna som uppfyller spetskraven som är lättast för avropare att hitta eftersom de produkterna hamnar i katalogen Gröna Listan som är den information som avroparna först ser. Alla produkter finns inte som miljöanpassade och då får avroparen leta efter produkter i det andra sortimentet där enbart Miljöstyrningsrådets krav gäller, med miljökrav som inte är lika långtgående som Svanens. Under 2007 då den första versionen av listan användes utgjorde Gröna Listan 52 procent av avropen, enligt Viveca Reimers på Västra Götalandsregionens miljösekretariat. Version 2 av listan är dubbelt så tjock.

Svanen, Miljöstyrningsrådet och FMV har olika metoder för att ställa krav. Inom ramen för den här studien kan vi inte jämföra vilka krav som ger bäst effekt. Områden som inte uppenbarligen täcks av FMV:s nuvarande sätt att ställa krav men som finns i Svanen är:

- Energikrav.
- Återvunnen metall.
- Textilier
- Hållbar skogsråvara generellt, inte bara FSC tropiskt trä.

Svaren på leverantörsenkäten visar att företagen upplever att FMV påverkat deras energibesparingar fastän FMV inte ställer något krav på energi. Av bakgrundsanalysen till Svanens kriterier framgår att gränsen i miljömärkningen för energi är högt satt. Eventuellt spelar inte Svanens energikriterium så stor roll. FMV:s allmänna miljöengagemang i möbler kan ha lett till att möbeltillverkarna påverkats även på andra områden, t ex andelen återvunnen metall. Eller så är metallåtervinning en självklarhet av ekonomiska skäl, vilket medför att det inte finns någon särskild anledning att ställa krav på det. Det kan vara värt för FMV att undersöka vad krav enligt Svanen skulle tillföra i praktiken genom fortsätta diskussionen med de leverantörer som påpekat att man kan ställa mer långtgående krav.

FMV:s krav på distributionen av möbler från leverantör till myndighet utvecklas. Nuvarande krav som ställs på fordonsnivå fungerar inte så bra i praktiken, när distributionen sker med speditörer i stora nätverk av åkerier med många fordon som tar annan last samtidigt.

En viktig aspekt för FMV är redan idag att produkterna har lång livslängd. Kanske går detta att utveckla med möjlighet att köpa begagnade möbler eller ordna byten myndigheter emellan. Information till avropare kan bli bättre för att bidra till att möblerna verkligen får en lång livslängd.

Mer och djupare kontakt med leverantörer behövs, förslagsvis genom besök i tillverkningen där leverantören får redogöra för hur de säkerställer att kraven efterlevs i underleverantörsled.

Summering

Effekter nuläge	Potential
<p>Minskad miljöpåverkan på grund av FMV:s arbete med miljöanpassad upphandling på möbler:</p> <ul style="list-style-type: none">• Minskad miljöpåverkan från sexvärt krom och aromatiska lösningsmedel från tillverkning av möbler till ett värde av 194 miljoner kronor.• Inköp till ett värde av 163 miljoner har påverkat möbelleverantörernas produktutveckling i riktning för ett hållbart skogsbruk.• En tredjedel av leverantörerna har breddat antalet miljöanpassade produkter.• Troligen har den allmänna kunskapen och prioriteringen om kemikalier och miljöanpassad produktion ökat och därmed minskat miljöpåverkan på fler områden, såsom energi och hållbart skogsbruk.• Troligen har kraven på möblerna bidragit till längre livstid och därmed lägre miljöpåverkan.	<p>Säkerställa att miljökrav som redan ställs efterlevs.</p> <p>Undersöka möjligheterna för att ställa ytterligare krav i kommande upphandlingar på;</p> <ul style="list-style-type: none">• Återvunnen metall• Skogsråvara <p>Undersöka möjligheterna för att utveckla kraven på distribution.</p> <p>Undersöka möjligheterna att för avroparna lyfta fram det mest miljöanpassade sortimentet på liknande sätt som Västra Götalandsregionens Gröna Listan, vilket är en utmaning med de nya reglerna för ramavtal som i kommande upphandlingar inte längre medger fria val mellan ramavtalsleverantörer.</p>

PC

Liksom för möbler har staten en lång tradition av miljökrav på IT-området. Statens PC-avtal är det enskilt största ramavtalet i offentlig sektor i Sverige. Avtalet omsätter ca 2,5 miljarder kronor per år och då ingår inte bara statliga myndigheter utan även många kommuner och landsting som avropare. Statens avrop utgjorde 2007 ca 735 miljoner kronor. Verva (Kammarkollegiet från 2009) tecknar avtal med tillverkare som i sin tur har hundratals återförsäljare som genomför en stor del av affärerna med de avropande myndigheterna, kommunerna och landstingen.

Ramavtalsmyndigheterna har växlat men arbetet med PC-upphandlingar med miljökrav har bestått. Rolf Bengtsson har varit med längs hela resan och arbetat med miljökraven i de team av andra medarbetare och konsulter som arbetat med PC-upphandlingarna.

Nuläge miljökrav

Verva som ansvarade för den senaste upphandlingen har ställt långtgående skallkrav på PC och bildskärmar. Redan i kvalificeringen ställdes etiska krav och krav på miljöledning. Kraven ställdes sedan på fyra olika typkonfigurationer under de tre huvudområden. Det finns en miljötypkonfiguration under varje område.

Stationär PC

- Budget-PC
- Kontors-PC
- Arbetsstation
- Miljö-PC

Bärbar PC

- Budget-PC
- Liten/lätt PC
- Kraftfull PC
- Miljö-PC

Bildskärm

- Budgetbildskärm
- Tjänstebildskärm
- Avancerad bildskärm
- Miljöbildskärm

Obligatoriska miljökrav (skall-krav) och utvärderingskriterier (bör-krav) ställdes på alla typkonfigurationer. För miljökonfigurationerna ställdes ytterligare långtgående utvärderingskriterier. Kraven täcker:

LAGSTIFTNING

- Svensk miljölag

KLIMAT

- Energisparfunktioner
- Energy Star
- Extra energisnåla produkter
- Återvinning
- Återvunnet och förnybart
- Adaptrar

GIFTFRITT

- Antimon
- Bakgrundsbelysning med kvicksilver
- Kvikksilverfri bakgrundsbelysning
- Bly
- Flamskyddsmedel
- REACH

PRODUKTINFORMATION

- Miljödeklaration
- Miljöalternativ

LJUD

- Ljudnivåer
- Extra tysta produkter

Det fanns också utrymme för leverantören att ange fördelar som Verva inte själva hade definierat som önskemål. Av anbuden framgår att Verva verkar ha täckt alla möjligheter att ställa krav på miljöprestanda. Ingen anbudsgivare fick poäng på denna del eftersom de angett fördelar som redan värderats på andra håll i förfrågningsunderlaget. Alla anbudsgivare lade anbud på miljötypkonfigurationer.

När det gäller kemikalier lutar sig kemikaliekraven mot lagstiftningen, såsom i FMV:s möbelupphandling, men i Vervas upphandling pekades även enskilda kemikalier ut.

I utvärderingsdelen av kraven viktades miljö till 13 procent med noggrant angivna delmoment inom miljö (klimat, giftfritt, produktinformation och ljud). Det var en för låg viktning för att det skulle ha någon egentlig betydelse för utfallet i upphandlingen totalt sett trots att det fanns skillnader mellan produkter.

Den höga miljöprestandan på produkter i PC-avtalen, och möjligheten att välja produkter med extra hög miljöprestanda är en tämligen anonym företeelse. I checklistan inför avrop framgår det inte att det finns sådana alternativ. När man läser miljöbilagan i förfrågningsunderlaget ser man inte att avtalet är uppbyggt på det viset. Först när man hittar till bilagan med typkonfigurationer upptäcker man möjligheten.

Rolf Bengtssons bedömning är miljökraven sannolikt inte höjt priserna mer än högst marginellt. Det är fortfarande frågan om massproducerade standardprodukter.

Leverantörernas syn på miljökraven

I den statistik som ramavtalsleverantörerna ska lämna varje kvartal har staten inte begärt att leverantörerna ska lämna uppgifter om miljöprestanda i olika avrop. Hade man gjort det skulle det t.ex. gå att följa i hur stor utsträckning avroparna vill ha miljötypkonfigurationerna. Detta har Verva gjort ändå med anledning av den här studien.

Verva genomförde en enkätundersökning i november 2008 bland sina tio ramavtalsleverantörer. Resultatet avspeglar tredje kvartalet 2008, d.v.s. det första kvartalet som avtalen gäller. Leverantörerna uppmanades av Verva att svara så gott de kunde även om en del frågor är svåra att hantera eftersom de förutsätter information från hundratals återförsäljare. Samtliga leverantörer svarade, dock inte på alla frågor.

Försäljning av miljötypkonfigurationer

Tre leverantörer visste att de hade sålt stationära Miljö-PC, sammanlagt 1 358 stycken. Spannet mellan hur stor del av den totala försäljningen miljötypkonfigurationen utgjorde jämfört med totalt sålda stationära PC till staten var stort. För en av leverantörerna motsvarade försäljningen 0,18 procent, för en annan 39 procent och för den tredje hela 80 procent.

Samma leverantörer som sålt stationära Miljö-PC visste även att de hade sålt bärbara Miljö-PC, sammanlagt 1 346 stycken. Även här var andelarna i försäljningen av Miljö-PC jämfört med totala försäljningen spridd på 1,94 procent, 6 procent respektive 90 procent.

När det gäller Miljöbildskärmar var det både ett större antal (3 496 stycken) och fler leverantörer (sex stycken) som sålt miljötypkonfigurationer. På frågan om hur stor andel av försäljningen av Miljöbildskärmar var jämfört med totala försäljningen, varierade svaren mellan 3 och 90 procent. Några av leverantörerna har kommenterat att alla bildskärmar normalt uppfyller Vervas krav på miljötypkonfigurationer, d.v.s. man får samma miljöprestanda i de andra typkonfigurationerna.

Fyra av leverantörerna svarade att kunderna ofta efterfrågar särskild miljöprestanda för produkter vid avrop. Tre av de leverantörer som menar att kunderna är aktiva, är också de som uppger att de sålt Miljö-PC, både stationära och bärbara. Fem av leverantörerna menar däremot att kunderna sällan efterfrågar miljöprestanda. En leverantör, som sålt låg andel miljötypkonfigurationer, menar att kunderna aldrig ställer krav på särskild miljöprestanda.

Miljökravens nivå

Verva frågade också hur ofta kunder efterfrågar ”särskild miljöprestanda” för produkter som leverantörerna inte kan tillfredsställa. Detta gjordes för att fånga upp om statens miljökrav träffat rätt. Bilden är inte entydig. Endast en av leverantörerna menar att kunderna efterfrågar mer än vad som ryms i avtalet. Två menar att det sällan inträffar, fem att det aldrig sker och två vet inte. Vad som ligger bakom svaren behöver Kammarkollegiet prata med leverantörerna om, eftersom leverantörerna inte kunde visa på mer miljöprestanda än vad Verva krävde i den senaste upphandlingen. Kanske efterfrågar kunderna produkter som inte finns.

Motsvarande fråga ställdes när det gäller ”särskilda miljötjänster”. Här är svaren tydligare. Åtta av leverantörerna menar att kunderna aldrig efterfrågar särskilda miljötjänster som leverantörerna inte kan tillfredsställa. Två av leverantörerna menar att det förekommer sällan. Svaren stämmer överens med svaren på en annan fråga, nämligen hur ofta kunderna efterfrågar särskilda miljötjänster, t ex energisparoptimering och miljöpolicyfrågor. En leverantör säger att det aldrig förekommer och åtta säger att det sällan förekommer. Endast en leverantör uppger att kunderna ofta frågar efter särskilda miljötjänster.

Effekter av nuvarande miljökrav

Det finns många miljökrav i PC-avtalen. Här har vi valt ut energi och några bromerade och klorerade flamskyddsmedel.

Energi

Alla datorer som leverantörerna sålt till staten sparar energi jämfört med om staten hade valt att köpa datorer som inte klarar den ursprungliga amerikanska märkning- en Energy Star, som utgör ett skall-krav i PC-upphandlingen.

	Statens stationära PC	Statens bärbara PC
Besparing MWh 2007 Energy Star jämfört med generell energiförbrukning icke Energy Star	2 800	950

Tabell 1. Energibesparing vid inköp av PC till statlig verksamhet under 2007, beräknat med Energy Stars databas http://www.eu-energystar.org/se/se_008b.shtml

Sammanlagt motsvarar dessa 3 750 MWh ca 187 eluppvärmda villor per år. Energieffektivitet innebär också en ekonomisk besparing. Om man räknar med ett elpris på 60 öre/kWh skulle staten spara drygt två miljoner kronor.

Kemikalier

Det går inte att spåra hur kemikalieinnehållet i de PC staten köper, har utvecklats. I brist på detta utgår vi från uppgifter från TCO Development under antagandet att TCO-märkningen påverkat statens PC-upphandlingar genom åren.

Kravet i TCO'95 på plastdelar i IT-produkter, som inte fick innehålla bromerade och klorerade flamskyddsmedel, medförde att plasterna i de certifierade skärmarna numera är fria från dessa flamskyddsmedel. Kraven i TCO på flamskyddsmedel, har sedan 1995 enligt TCO:s beräkningar sparat världen ungefär 50 000 ton bromerade och klorerade flamskyddsmedel. I världen såldes 2007 267,7 miljoner PC. I Sverige såldes samma år 1,8 miljoner PC. Den statliga delen uppskattas av ESV och Verva till 141 000 PC. Teoretiskt skulle statens krav kunna sägas ha bidragit till att världen besparats 26 ton bromerade och klorerade flamskyddsmedel.

Potential

Det är svårt att se att det skulle gått att ställa ytterligare miljökrav i PC-upphandlingen utöver möjligen att låta fler bör-krav bli skall-krav och/eller vikta miljö högre i utvärderingen. Möjligen går det att lägga till ett kontraktsvillkor med miljökrav på distributionen och service. Vi utgår från att staten i sina PC-upphandlingar kommer att fortsätta skärpa miljökraven i takt med vad som är motiverat ur miljösynpunkt och som är tekniskt möjligt att uppfylla och ekonomiskt rimligt att ställa.

Potentialen ligger i att följa upp att miljökraven verkligen stämmer för produkterna. Informationen till avropare skulle också kunna utvecklas så att man lättare hittar till de avtalade miljövinster med miljötypkonfigurationer och utnyttjande av energisparlägen.

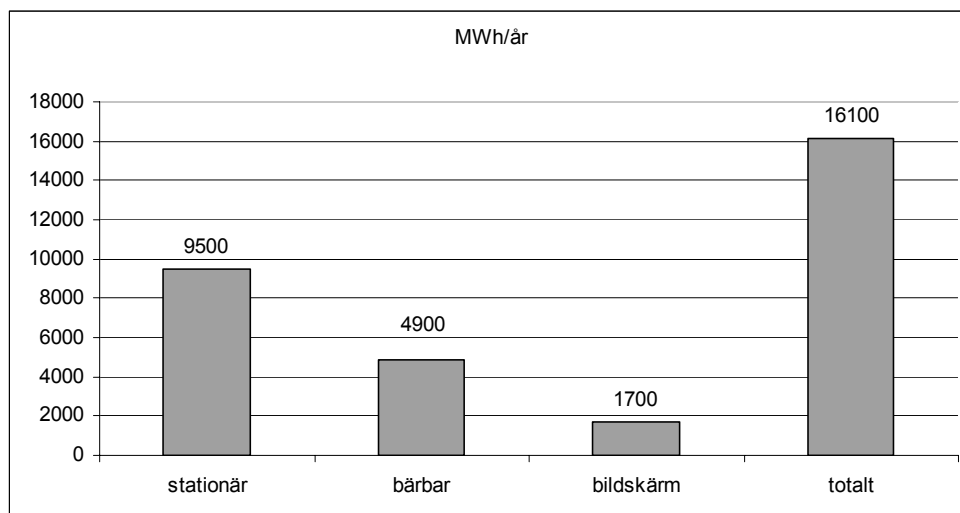

Diagram 2. **Energibesparing om alla statligt anställda valde miljötypkonfigurationer** beräknat med Energy Stars databas http://www.eu-energystar.org/se/se_008b.shtml

Summering

Effekter nuläge	Potential
<p>Minskad elenergianvändning motsvarande 187 eluppvärmda villors årsförbrukning eller drygt 2 miljoner kronor.</p> <p>Minskad miljöpåverkan på grund av Vervas (och tidigare Statskontoret) arbete med miljöanpassad upphandling på PC:</p> <ul style="list-style-type: none">• Till ett värde av ca 2,5 miljarder kronor per år ställer staten tydliga miljökrav, inte bara för sig själv utan även för alla de kommuner och landsting som använder avtalet.• Minskad energiförbrukning/produkt• Minskade utsläpp av bromerade och klorerade flamskyddsmedel med 26 ton sedan miljökraven började ställas.• Minskade utsläpp av kvicksilver/produkt• Minskade utsläpp av bly/produkt	<p>Om alla statligt anställda valde miljötypkonfigurationer skulle besparingen på elenergi årligen motsvara upp till 800 eluppvärmda villors årsförbrukning.</p> <p>Andelen som väljer miljötypkonfigurationer kan öka genom att utveckla informationen på www.avropa.se</p> <p>Potentialen i övrigt ligger i att säkerställa att miljökrav som redan ställs efterlevs.</p>

Fordon

Staten köper, eller ingår alternativt leasingavtal på, drygt 1000 bilar per år från det statliga ramavtalet för tjänstefordon och förmånsfordon. Under 2007 omsatte avtalet 475 miljoner kronor (utöver dessa köps bl.a. utryckningsfordon för polisverksamhet). Avtalen sluts med generalagenter som i sin tur har många återförsäljare.

Rikspolisstyrelsen (RPS) har ställt miljökrav sedan upphandlingen 2000, möjligen även tidigare. Dessa krav har utvecklats från krav och utvärderingskriterier, med fokus på kemikalier i produkten, som är en mycket liten del av ett fordon miljöbelastning ur ett livscykelperspektiv, till att betona drivmedelsförbrukning och typ av drivmedel. Fram till 2003 var avtalen konstruerade så att det var fritt fram att avropa vilka modeller som helst på ramavtal.

Inför upphandlingen 2003 engagerade sig Vägverket i upphandlingen i sin roll som sektorsmyndighet med uppgift att driva på utvecklingen för minskad miljöpåverkan och ökad trafiksäkerhet. I avtalen som började gälla i slutet av 2003 infördes krav på bränsleförbrukning och andra krav på miljö och trafiksäkerhet som endast tillät avrop av vissa bilmodeller. RPS, den statliga inköpssamordningen och Vägverket satsade extra på att informera avroparna om nyheten. Dels genom e-postutskick, dels genom att skicka ut en broschyr som förklarade både hur och varför avtalskonstruktionen förändrats, dels genom ett välbesökt seminarium där bland annat förslaget på den Miljöbilsförordning som sedan beslutades av regeringen ventilerades. De statliga ramavtalen innehöll flera miljöbilsmodeller redan innan förordningen trädde i kraft.

Nuläge miljökrav

År 2004 kom Miljöbilsförordningen (SFS 2004:1364 Förordning om de statliga myndigheternas inköp och leasing av personbilar) som började gälla 2005. Av de vanliga personbilarna, undantaget utrycknings- och andra specialfordon skulle 50 procent vara miljöbilar. Från och med 2006 uppdaterades förordningen (SFS 2005:1228). Nu skulle 75 procent av de vanliga personbilarna vara miljöfordon. Utrycknings- och andra specialfordon var fortfarande undantagna. 2007 höjdes andelen till 85 procent (SFS 2006:1572) vilket har uppfyllts, och 2009 höjs den ytterligare till 100 procent.

Utöver kraven som relaterar till Miljöbilsförordningen, ställer RPS krav på att fordon på begäran från avropande enhet skall kunna levereras med HA-oljefria däck. Detta är de avropande myndigheternas sak att följa upp, menar Fredrik Björnström som är ansvarig för fordonsupphandlingarna. Det är okänt om detta görs. Från och med 2010 är det förbjudet att sälja däck med de giftigaste oljorna inom EU och då har miljökravet i upphandlingen spelat ut sin roll.

Miljöbilsförordningen har inneburit att staten köper mycket stor andel miljöbilar, men inköpskostnaderna per fordon har troligtvis inte påverkats menar Fredrik. I dagsläget innebär tankande av E85 en merkostnad för staten jämfört med bensin. Den stadiga ökningen av avrop från det statliga ramavtalet för tjänstefordon och förmånsbilar under 2000-talet till nuvarande ca 1400 bilar per år kan delvis bero på att fler myndigheter väljer att nyttja avtalet istället för att upphandla egna ramavtal. Det kan också bero på Miljöbilsförordningens krav på uppföljning har lett till bättre kontroll på myndigheternas fordon. När Fredrik ser bakåt på leverantörernas uppgifter om hur mycket de sålt visar det sig att de märken som alltid varit populära i staten, Volvo och Saab, hela tiden legat i topp oavsett miljökraven. Den enda skillnaden är att staten numera kör flexifuel-varianter av Saab 9.3 och Volvo V70.

På www.avropa.se möts avroparen av en kort information om vilka slags fordon avtalet rymmer, med länk till Vägverkets information om miljöfordon. Dessutom har RPS länkat till Miljöstyrningsrådets mall för livscykelkostnadsberäkning, till stöd för avropare i valet av fordon, med påpekandet att det kan vara ett bra beslut-stöd.

Miljökraven på tjänste- och förmånsfordon har spillt över på hyrbilsavtalen som Försvarsmakten har ramavtalansvar för. Den senaste upphandlingen behövde inte följa Miljöbilsförordningen men Försvaret samrådde ändå med RPS och har använt motsvarande krav, fast inte med lika höga krav eftersom marknaden inte var mogen för det då hyrbilar alltid ingår i en befintlig fordonsflotta till skillnad från RPS-avtalet som gäller nya bilar.

Statens miljökrav på fordon används också av många andra köpare. Miljöbilsförordningen har blivit normbildande för vad som anses vara en miljöbil.

Effekter av nuvarande miljökrav

Statens miljökrav på fordon har halverat utsläppen av koldioxid.

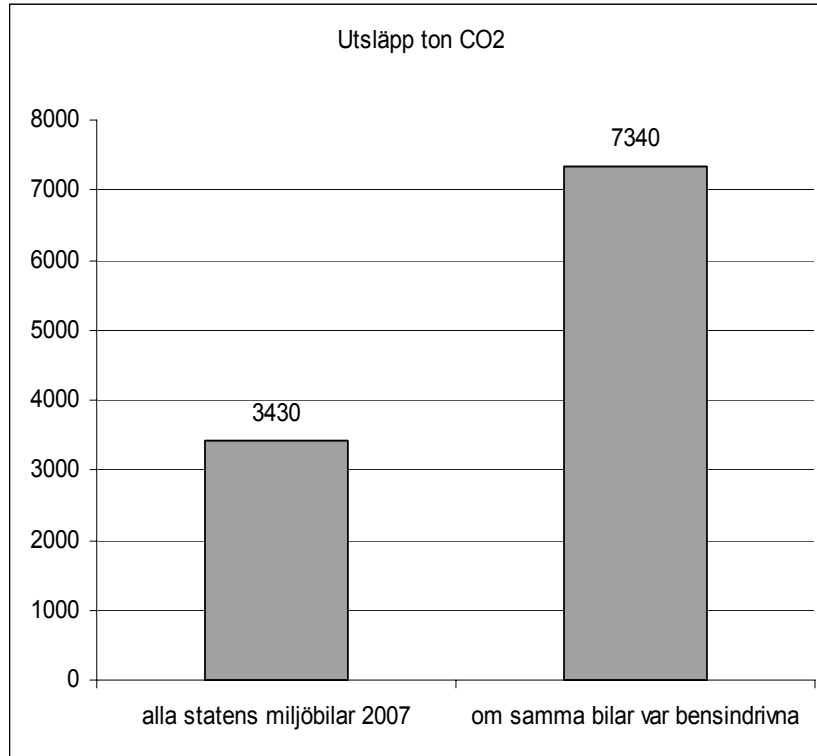

Diagram 3. **Besparing på 3900 ton CO₂ under 2007 genom kraven på miljöbilar.** Jämförelse i utsläpp av statens miljöbilar om motsvarande bilar hade varit bensinbilar med genomsnittlig förbrukning för nya bilar 2007. Källa: Statens drivmedeluppföljning beräknat i kg CO₂ med omräkningsfaktorer för drivmedel. Ingen hänsyn har tagits till att en del av bilarna kunde ha varit dieselmotorer (ca 20% lägre CO₂-utsläpp än motsvarande bensinbilar).

Potential

Potentialen ligger framförallt i att fortsätta på den inslagna vägen med att fasa ut fossila drivmedel och att minska bränsleförbrukningen. Mycket skulle vara vunnet med att gå ner i motorstyrka generellt. Staten köper fortfarande bilar med stora motorer, och därmed högre bränsleförbrukning än den svenska genomsnittsbilen.

Så småningom kan det återigen vara lämpligt att ställa krav på andra delar av fordonen, såsom kemikalier.

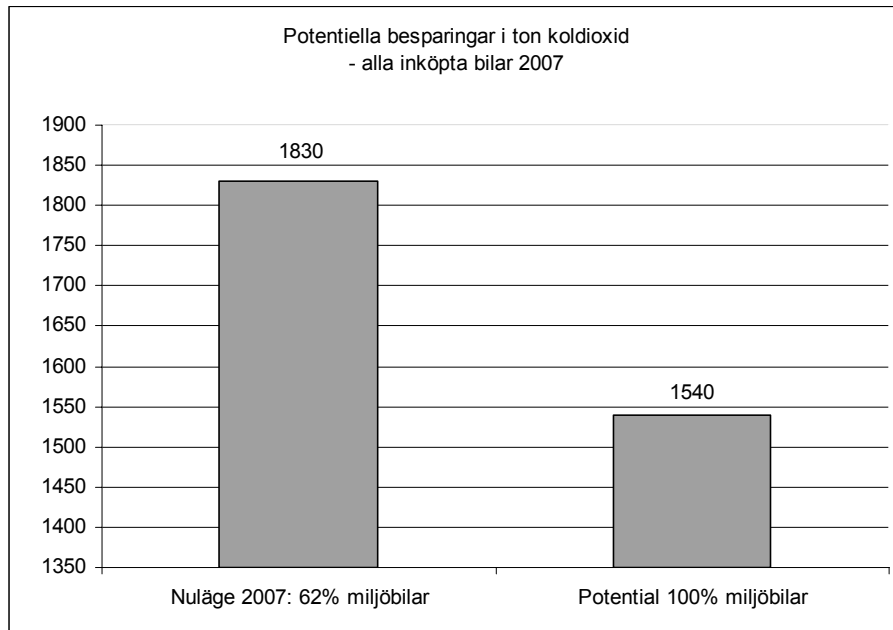

Diagram 4. **Potential att minska utsläppen med ca 295 ton CO₂ med nuvarande miljöbilsförordning**, beräknat på att statens bilar körs 10 000 km/år och baserat på 120g/km maxutsläpp för miljöbilar, samt 181g/km (genomsnittsbilen 2007, källa Vägverket).

Summering

Effekter nuläge	Potential
<p>Minskad miljöpåverkan på grund av RPS och Vägverkets arbete med miljöanpassad upphandling av fordon samt regeringens Miljöbilsförordning;</p> <ul style="list-style-type: none"> Minskade utsläpp av CO₂-utsläpp med ca 3900 ton 2007 i statens fordonsflotta. Indirekt minskade utsläpp av CO₂ pga. andra kravställares hänvisning till miljöbilsdefinitionen i förordningen. Utvecklade rutiner för uppföljning av avrop av miljöanpassade produkter 	<p>Ytterligare minskning med minst 295 ton/år om den nya förordningens krav på 100 procent miljöbilar uppfylls.</p> <p>Möjligheter att ytterligare minska utsläppen genom en skärpt miljöbilsdefinition eller genom att avroparna väljer de bilar som släpper ut minst bland miljöbilarna.</p>

Kaffe- och dryckesautomater

De drygt 237 000 statligt anställda och deras gäster dricker mycket kaffe. För flera leverantörer är statens avtal det enskilt största kontot. Statens ramavtalsupphandling av kaffe- och dryckesautomater omsätter ca 55-60 miljoner kronor enligt Lantmäteriet.

Nuläge miljökrav

Inga miljökrav har ställts i ramavtalsupphandlingen. Leverantörerna erbjuder automater av mycket varierande storlek och kapacitet. En avropande myndighet kan vilja ha en större automat än vad som egentligen är motiverat utifrån hur många som ska använda automaten. Anledningen kan vara att myndigheten inte har resurser att fylla på med ingredienser varje dag, vilket är en av förutsättningarna i avtalet. Alla avropare har inte den möjligheten. Att upphandlingen är gjord med de förutsättningarna kan leda till att avropare väljer automater med större kapacitet om man är tveksam. Större kapacitet kan leda till att energiförbrukningen ökar.

Ramavtalet innebär att avroparna måste göra en förnyad konkurrensutsättning bland leverantörerna, de kan alltså inte välja fritt bland de avtalade leverantörerna. Avsaknaden av miljökrav i ramavtalet har inte hindrat avropare från att ställa egna miljökrav i den förnyade konkurrensutsättningen, enligt leverantörerna. De uppger att flera myndigheter ställer krav på ekologiskt kaffe och i allt större utsträckning även Rättvisemärkt kaffe.

Leverantörernas syn på möjliga miljökrav

Lantmäteriet har fått synpunkter från leverantörerna genom att skicka ut frågor till de åtta leverantörerna av kaffe- och dryckesautomater, som fyra av leverantörerna besvarade. Lantmäteriet hade också en sedan länge planerad leverantörsträff där miljö fördes in på agendan. Samtliga kaffeautomatsleverantörer till staten var representerade och deltog aktivt.

På Lantmäteriets möte med leverantörerna den 9 december 2008 gav samtliga leverantörer mer eller mindre starkt uttryck för att miljökrav är något normalt förekommande i branschen. Krav och frågor som andra upphandlande myndigheter än Lantmäteriet ställer är:

- Miljöpolicy, som ska skickas med.
- Miljöledningssystem, ISO14001-certifierade eller andra varianter.
- Anslutning till Repa-registeret för att uppfylla förpackningsförordningen.
- Om leverantören lever upp till WEEE-direktivet om elskrot.
- Möjlighet till återvinning av maskiner.
- Vilka bilar som används vid service.

- Ekologiskt kaffe, och allt oftare även kakao och andra livsmedel. Det senaste året även rättvisemärkt kaffe.
- Materialval i förpackningar.
- Flamskyddsmedel i maskiner. (Oklart om leverantörerna menat utöver RoHS-direktivet eller inte).

Några leverantörer menar att miljökraven inte spelade så stor roll tidigare. Förr frågade kunderna bara efter en miljöpolicy, men det har ändrats i takt med att kraven blivit mer precisa. Flera menar att miljökraven och miljöfrågorna påverkar möjligheterna att göra affärer. En leverantör understryker att det är bra med kunder som ställer krav för det underlättar utvecklingen hos leverantören själv internt. Samtidigt efterlyster leverantörer uppföljning så att kunden verkligen säkerställer vad som köps i verkligheten. Leverantörerna upplever det som otydligt att den part man har avtalet med (Lantmäteriet) inte följer upp hur avropen görs ute på myndigheterna.

Energi

Olika sätt att mäta energi förekommer men mätning enligt Europeiska Vending Associations metod EMP förefaller vara en accepterad standard, även om det inte verkar vanligt att tillämpa den och hänvisa till den i försäljningssituationer. Leverantörerna kan i varierande utsträckning, och med viss ansträngning, tillhandahålla livscykelberäkningar när det gäller energi. Leverantörerna varnar för att standardmätningar kan vara irrelevanta för svenska förhållanden med annan fikakultur än i t.ex. Danmark där tester enligt EVA EMP gjorts.

Ekologiska livsmedel

Alla tillhandahåller ekologiskt kaffe men några menar att det kan vara svårt att garantera leverans alltid eftersom tillgången på ekologiska alternativ kan variera. Alla former av kaffe kan levereras ekologiskt - bryggmalet (mellanrost, mörkrost, skånerost), bönor och frystorkat. Te, mjölk, kakao är mer begränsat.

Flera avropande myndigheter har fört in krav på ekologiskt kaffe i den förnyade konkurrensutsättningen med hänvisning till egna miljöpolicyer. Både Lantmäteriet och leverantörerna ställer sig frågande till om det är förenligt med LOU eftersom man inte får föra in väsentliga förändringar jämfört med kraven i ramavtalet. Det förefaller vara ett juridiskt problem men knappast ett praktiskt problem, eftersom alla leverantörer kunde uppfylla ett sådant krav och tycker det är bra att sälja mer ekologiskt kaffe.

Etiskt ansvar

Leverantörerna kan även leverera rättvisemärkt kaffe och te eller motsvarande, men där är utbudet något mindre än för ekologiskt.

Buller

Ingen vet hur mycket maskinerna bullrar utöver det som maskinleverantörerna anger och mätmetoderna är okända. Ingen mätmetod finns som kan jämföras i upphandlingssammanhang. De bullervärden som anges är inte jämförbara. Den största skillnaden är om kunden väljer maskin som mal kaffebönorna, enligt leverantörerna. Detta verkar vara en fråga för avropsinformation snarare än ett upphandlingskrav, t ex att bönmalning inte bör ske i kontorslandskap och att man behöver ha möjlighet att stänga dörrar till kontorsarbetsplatser för att skärma av ljud från kaffeautomaten.

Kemikalier i automaterna

Leverantörerna kan enbart hänvisa till lagstiftning RoHS i förhoppning att den fungerar. Ingen kontroll i underleverantörsled förekommer. Leverantörerna måste helt förlita sig på maskintillverkarens egendeclarationer och intyg på heder och samvete. Många komponenter tillverkas i Asien.

Avfall/förpackningar

Leverantörernas avtal med Elkretsen verkar fungera väl. Ingen har intresse av att gamla maskiner med det egna varumärket står och skrotar hos kunder. Leverantörerna är anslutna till Repa. Avgifterna till Repa styr förpackningsutvecklingen mot mer papper och mindre metall. Leverantörerna menar att hårdpack är mer miljöanpassat än mjukpack då det sparar volym vilket även påverkar transporterna.

Service

En leverantör uppger att man uppmuntrar kunder att beställa råvaror enbart vid servicetillfället en gång/månad. Åtminstone ett par av leverantörerna kör i viss utsträckning miljöbilar. En annan tillägger att de för stora kunder har små lager på myndigheten så att personal inte ska behöva köra ut i onödan. I övrigt hänvisar leverantörerna till ruttplanering och optimering av fordonsstorlek. För leverantörerna är personalen den största kostnaden och det ligger i leverantörens intresse att effektivisera besöken vid maskinerna, bland annat genom att följa påfyllningsfrekvenser i automaterna.

Begagnat

Leverantörerna ifrågasätter att staten kräver helt nya maskiner med hänvisning till att man köper en tjänst och inte en maskin. En ett år gammal väl underhållen maskin kan vara lika bra, även om kanske inte tio år gamla maskiner är det vare sig kvalitets- eller miljömässigt. Livslängden för en kaffeautomat anser leverantörerna vara fyra år. Leverantörerna tyckte att det är bra om man ställer prestandakrav istället för ålderskrav.

Bönor/bryggmalet/frystorkat

De miljömässiga för- och nackdelarna med frystorkat kaffe jämfört med bryggmalet är oklart. Frystorkningen drar energi i processen. Å andra sidan går det åt mind-

re energi att distribuera eftersom volymen är så mycket mindre. Frystorkat medför mindre kaffevolymer och mindre förpackningsmaterial. Dessutom behöver maskinerna servas mer sällan, och bryggprocessen tar mindre energi. Det blir ingen avfallssump. Mer precisa fakta och värderingar av miljöaspekter kan komma att ingå i Miljöstyrningsrådets arbete med att ta fram kriterier för varuautomater, om det är möjligt att få fram uppgifter.

Dimensionering

Antalet kaffemaskiner kan dras ner om de vore bättre optimerade för behoven enligt leverantörerna. Antingen skulle man kunna arbeta med behovsblanketterna för att justera detta, men det bästa vore enligt leverantörerna, att göra kundbesök. Den nuvarande avropsinformationen kan leda till överdimensionering av kapaciteten vilket leder till högre energiförbrukning.

Både leverantörer och Lantmäteriet ser att kompetensen bland avroparna behöver förbättras så att den förnyade konkurrensutsättningen fungerar väl. Mallen för avroparna ska utvecklas.

Ur miljösynpunkt är det väsentligt att avroparna

- Får stöd via www.avropa.se för att ta reda på och beskriva behoven så att man inte anskaffar fler och större maskiner än man behöver.
- Får stöd att förstå hur mycket energi olika maskiner drar.
- Påminns om att kaffekvarnar bullrar.
- Påminns om kopplingen mellan möjligheterna till att kompostera sump och val av teknik för att göra kaffe.
- Påminns om att myndigheterna själva kan minska miljöpåverkan genom att beställa förbrukningsvaror sällan och med en framförhållning så att varuleveranser kan göras i kombination med service.

Detta är möjligt att utveckla inom det befintliga avtalet och är något som Lantmäteriet nu förbereder att göra.

Potential

Det finns potential på flera områden inom avtalsområdet kaffemaskiner.

- Bullerkrav är önskvärt men behöver i så fall utredas vidare. Eventuellt är det bara lämpligt att ha med som information till avropare.
- Det är tveksamt om kaffeautomatsmarknaden är mogen för krav på elkomponenter. En möjlig väg är att Lantmäteriet ställer sådana krav som kontraktsvillkor och kompletterar med utbildningsinsatser för leverantörer. Det verkar också finnas anledning att av hälsoskäl se över kraven på komponenterna i maskinerna. Sveriges Tekniska Forskningsinstitut (SP) har på tidningen Göteborgs-Postens uppdrag hittat bly och nickel i färdigt kaffe från vissa espressobryggare.

- Upphandlingskrav som redan täcks av lagkrav på producentansvar för elektronik och förpackningar behöver inte ställas.
- Det bör vara möjligt att leverera ”pausdryckstjänst” med en öppning för begagnade maskiner, dock med ett maxålderskrav.
- När det gäller servicen så kan man utgå från att ruttoptimering ligger i leverantörens intresse. Det kan finnas möjlighet att ställa krav på viss andel miljöfordon i upphandling av ”pausdryckstjänst” om Lantmäteriet har kapacitet att följa upp sådana krav.

Vi har här beräknat effekten av de två områden där det tydligast går att ställa krav framöver; dels på ekologiskt kaffe och dels krav på maskinernas energieffektivitet.

Mindre bekämpningsmedel i kaffeproduktionen

I kommande upphandlingar bör det vara ett krav att leverantören skall leverera ekologiskt kaffe, kanske även ekologiskt när det gäller andra råvaror. Om Lantmäteriet överlåter miljövärderingen åt avropare, behöver det åtminstone vara tillåtet att ställa krav på ekologiska råvaror i avropen. Detsamma gäller etiska krav. För både miljö och etik behöver myndigheterna exakt formuleringshjälp och hjälp att tolka bevismedel utöver de vanligaste på svenska marknaden. Det går att hänvisa till att certifieringsorganisationer ska vara av tredjepartstyp, vilket stämmer för medlemmar i de internationella föreningarna för ekologisk odling; The International Federation of Organic Agriculture Movements (IFOAM) och för rättvis handel Fairtrade Labelling Organizations International (FLO).

Vi vet inte i hur stor utsträckning avroparna ställer krav på ekologiskt kaffe. Vi utgår från att människor betar sig på arbetet som de gör hemma, och använder försäljningsstatistik från dagligvaruhandeln. Andelen ekologiskt kaffe uppgår till drygt fem procent av den totala bönkaffeförsäljningen i dagligvaruhandeln och andelen ökar stadigt för både bönor och bryggmalet kaffe.

Kaffeodlingen är världens tredje största användare av bekämpningsmedel, endast bomull och tobak kommer före. Konsumentverket räknar i sin kalkyl för ekologiskt kvitto på kaffe med en användning av bekämpningsmedel på upp till 50 kg/ha kaffe. Detta kan jämföras med potatis som är den mest besprutad grödan i Sverige. Konsumentverket räknar med 4,5 kg bekämpningsmedel/ha för potatis. Användningen av bekämpningsmedel leder till minskad biologisk mångfald. Bekämpningsmedel sprids i ekosystemen via vatten, jord, luft och i näringskedjorna och kan på så vis få effekter långt efter spridningen och långväga från den mark de spridits på. Konsumentverkets jämförelser av olika livsmedel visar att hushåll sparar ungefär lika mycket bekämpningsmedel på att välja ekologiskt kaffe som att välja ekologisk mjölk.

Staten köpte under 2007 in 231 000 kg kaffe. För varje kg kaffe går det åt 25 gram bekämpningsmedel enligt Konsumentverkets beräkningar.

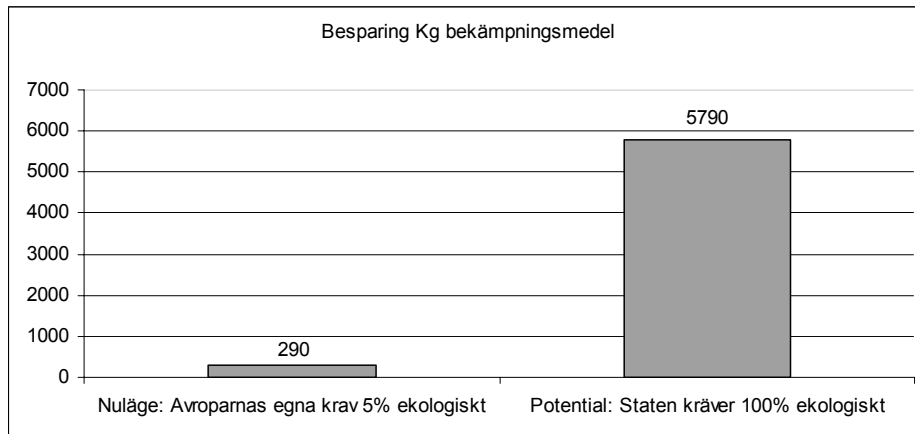

Diagram 5. **Besparing kg bekämpningsmedel i kaffeproduktion till statens kaffe.** Andelen ekologiska kaffeböner i dagligvaruhandeln 2007 var 5%. Beräkningen av nuläget utgår från ett antagande att avroparna har samma köpbeteende på arbetet som hemma.

Energieffektivisering

Energikrav bör ställas. Om inte EVA EMP-standarden tillämpas mer allmänt när nästa upphandling görs kan det vara vanskligt med skall-krav. Ett alternativ är att ställa kontraktsvillkor att leverantören måste tillhandahålla uppgifter för att avropare ska kunna göra jämförelser mellan produkter, d.v.s. leverantörerna måste se till att maskinernas energiförbrukning mäts under avtalsperioden för att klara av att ge offerter i den förnyade konkurrensutsättningen. För att undvika att behöva hantera uppskattade värden från leverantörerna kan man begära in ett testprotokoll – inte bara ett intyg - från den som utfört mätningen på maskinen.

Jämförbara kaffeautomater drar olika mycket energi. Vi vet inte säkert att leverantörernas uppgifter om energiförbrukning är jämförbara med varandra. Uppgifterna varierar mellan drygt 600 kWh/år till drygt 1000 kWh/år. Lantmäteriet uppskattar att staten köper 3300 kaffeautomater/år. Om vi antar att maskinerna håller i fyra år innebär det en besparingspotential på 1 320 000 kWh/år om statliga myndigheter väljer de energisnålaste alternativen.

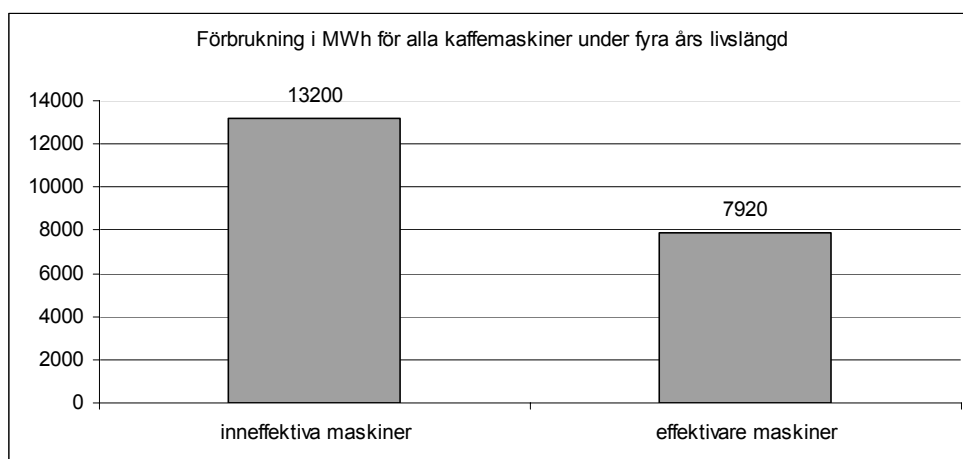

Diagram 6. Jämförelse ineffektiva och effektivare kaffeautomater beräknat på 3 300 maskiner under fyra års användning.

Enligt en av leverantörerna går det också att enkelt spara ca 20 procent energi på många av de maskiner som redan står ute på statliga myndigheter genom att se till att energisparfunktionen är aktiverad.

Summering

Effekter nuläge	Potential
Inga miljökrav ställs. Vissa myndigheter kräver ändå ekologiskt kaffe	<p>Redan under befintligt avtal går det att utveckla avropsinformationen så att myndigheterna blir uppmärksamma på energieffektiviteten i olika lösningar. Det finns en potential i att de avropande myndigheterna blir bättre på att definiera sina behov i den andra konkurrensutsättningen.</p> <p>I kommande upphandlingar går det att ställa krav på;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ekologiskt kaffe med en potential att spara 6 ton bekämpningsmedel och andra miljövinster som ekologisk odling för med sig. • Även andra livsmedel går att få som ekologiska. • Etiska krav är möjliga på flera livsmedel. • Energieffektivitet med en potential på ca 5280 000 kWh på fyra år för alla kaffeautomater som köps in • Kemikalier i automaterna. <p>Upphandlingen av pausdryckstjänst kan göras så att det är möjligt att använda rekonditionerade begagnade automater.</p>

Slutsatser

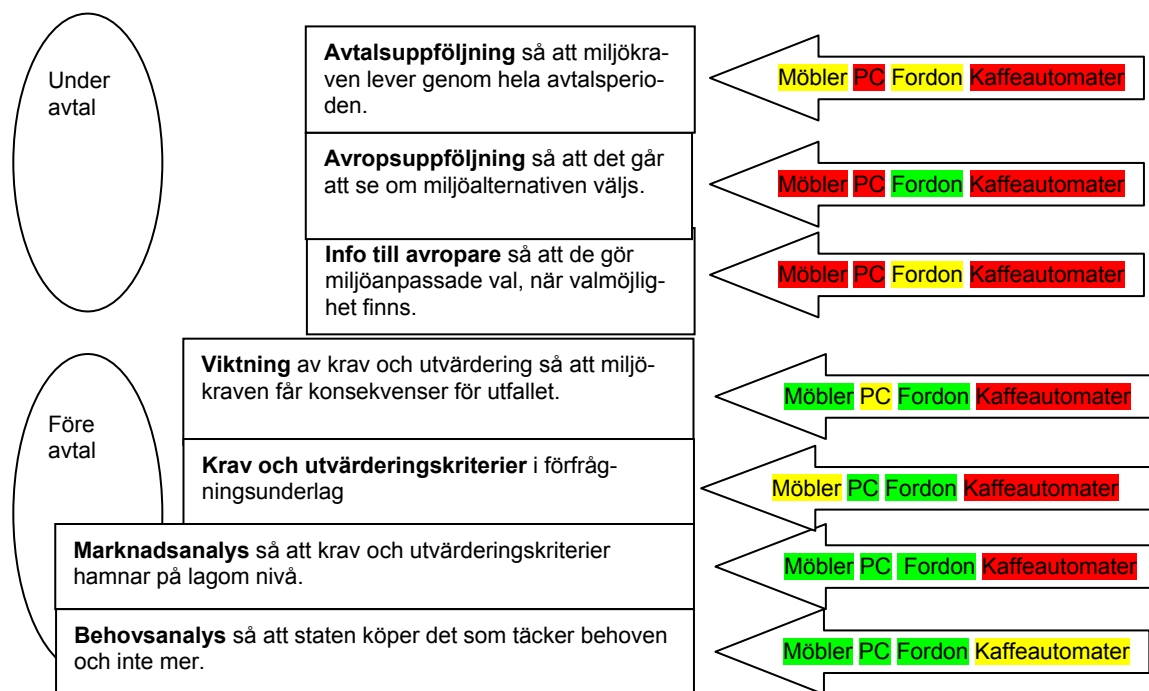
Fyra ramavtalsområden har studerats. I tre av dem har staten ställt krav i ramavtalsupphandlingarna. Effekten har varit god och bidragit till miljöteknikutveckling.

Ramavtalsområde	Miljökrav	Effekt	Potential
Möbler	Ja	Minskad miljöpåverkan från sevärt krom och aromatiska lösningsmedel från tillverkning av möbler till ett värde av 194 miljoner kronor. Inköp till ett värde av 163 miljoner har påverkat möbelleverantörernas produktutveckling i riktning för ett hållbart skogsbruk.	Ytterligare minskad användning av miljöfarliga kemikalier.
PC	Ja	De går att uppskatta den årliga elenergibesparingen till motsvarande 187 eluppvärmda villor, eller 3750 000 kWh. Uppskattningsvis har statens miljökrav bidragit till att 26 ton miljöfarliga flamskyddsmedel inte släppts ut det senaste decenniet.	Elenergibesparing motsvarande 800 eluppvärmda villor.
Fordon	Ja	Statens miljöbilar har uppskattningsvis lett till minskade CO ₂ -utsläpp med ca 3900 ton 2007.	Utsläppsbesparingar på minst 295 CO ₂ /år om miljöbilsförordningen uppfylls till 100 %.
Kaffe- och dryckesautomater	Nej	Staten har inte ställt miljökrav i ramavtalen men statliga myndigheter som avropat från avtalen har ändå i viss mån ställt krav på ekologiskt kaffe i den förnyade konkurrensutställningen, vilket kan ha lett till en besparing på 300 kg bekämpningsmedel.	Besparing på 6 ton kg bekämpningsmedel från kaffeodling. Genom att ställa krav på energieffektiva kaffe- och dryckesautomater finns möjligheter att minska energiförbrukningen med en tredjedel.

Det finns potential att få ut mer miljönytta ur alla fyra ramavtalsområdena, oavsett om de kommit långt i själva miljökravsställandet eller inte.

För de som ställer långtgående miljökrav redan, såsom FMV, Verva (från och med 2009 Kammarkollegiet) och RPS finns den största potentialen inte i själva kravställandet utan i det andra ledet i upphandlingskedjan. Det åskådliggörs på omstående sida genom en bedömning av hur de avtalsområden som ingår i studien hanteras i de olika stegen i upphandling.

Grön markering = hanteras väl
Gul markering = hanteras ganska väl
Röd markering = hanteras mindre väl

De avtalsområden där staten sedan länge ställer miljökrav, d.v.s. på möbler och PC, är de som täcker störst del av kedjan. Detsamma gäller fordon, där miljökravstraditionen inte är lika lång men där upphandlingen styrs genom en förordning.

Behovsanalys

Behovsanalysen i ramavtalsupphandlingar görs minst två gånger. Dels när ramavtalsmyndigheten formulerar vad behovet är, dels när avroparna analyserar vad de behöver köpa. Ramavtalsmyndigheterna analyserar alltid vad avroparna behöver. Exemplet med kaffeautomaterna visar att miljöfrågorna kan komma bort i det här skedet trots att det finns många olika möjliga miljökrav att ställa på avtalsområdet.

Marknadsanalys

Både FMV, Verva (från 2009 Kammarkollegiet) och RPS har stora insikter i vad marknaden kan leva upp till när det gäller miljökrav på respektive avtalsområde möbler, PC och fordon. Det ingår i myndigheternas allmänna kännedom om respektive avtalsområde. Detsamma kan inte sägas om Lantmäteriet som gjorde en bedömning vid senaste upphandlingen 2005 att det inte skulle gå att ställa krav på ekologiskt kaffe. Naturskyddsföreningens kaffeinventering från 2006 visar att flera av leverantörerna av automatkaffe hade både KRAV och Rättvisemärkta alternativ så 2005 bör det ha varit möjligt att åtminstone ha det som utvärderingskriterium eller uttalat önskvärt tillval för avropare.

Krav/utvärderingskriterier och viktning

Ramavtalet på fordon innehåller absoluta krav. Där gäller det att produkterna ska leva upp till en förordnings krav. Viktning behövs inte. Ramavtalen för möbler och PC är däremot båda gjorda med en viktning av miljökraven. FMV får effekt på sina bör-krav genom att se till att det inte lönar sig för en anbudsgivare att förbigå önskemålen om miljöprestanda med tystnad, genom att ge mer poäng till en som svarar att de har det sämsta alternativet, än till en anbudsgivare som låter bli att svara.

Utmaningen är alltid att lägga ribban lagom högt så att konkurrensen blir god och upphandlingen lyckad som helhet. Miljö är aldrig huvudsaken i en upphandling, men miljökrav kan komplettera andra styrmedel för att åtgärda miljöproblem. Det finns flera sätt att lägga ribban på rätt nivå med olika kombinationer av krav, utvärderingskriterier och kontraktsvillkor. Huvudsaken är att den myndighet som ansvarar för upphandlingen höjer ribban successivt och inte låter miljökraven konservera utvecklingen. Gamla krav kan behövas för att säkra gamla landvinningar men behövs de inte längre ska de fasas ut. På så sätt kan statens upphandlingar bidra till utveckling av miljöteknik och miljöanpassad produktion.

Avtalsuppföljning

EG-rätten är vid det här laget relativt tydlig med att miljökrav i offentlig upphandling ska följas upp. Detta sker ändå i alltför liten omfattning, trots att medvetandet om regelverket kring offentlig upphandling och miljökrav är hög, när det gäller själva kravställandet. Uppföljning av avtalade krav är väsentligt för att få miljöanpassad upphandling att fungera i praktiken. Inte ens de två avtalsområdena möbler och PC som har lång tradition på att ställa miljökrav, följer upp avtalade krav hos leverantörerna i någon större utsträckning. Verva har inte kunnat berätta om prover i laboratorier eller besök på tillverkande anläggningar. FMV däremot gör vissa företagsbesök där miljö ingår. Inga tester av möbler görs och heller ingen kontroll av vilka varor möbeltillverkarna köper in för att kunna bedöma om miljökraven i avtalen efterlevs.

Information till avropare

Den avropare som söker miljöinformation på www.avropa.se får leta bland avtalens alla bilagor. Man måste vara verkligt intresserad för att hitta miljöinformation, även när det finns mycket intressanta alternativ för avroparna som t ex miljötypkonfigurationerna i PC-avtalen. RPS skiljer ut sig på ett positivt sätt med en kortfattad information om miljöbilskraven med en länk till ett stöd för livscykelkostnadsberäkning. Det enda som fattas i avropsinformationen är möjligheten för avropare att välja HA-oljefria däck.

Hittills har det varit vanligt med ramavtal där avroparen får välja fritt mellan avtalade leverantörer. De senaste upphandlingsreglerna medger inte det. När ramavtalen nu görs där leverantörer rangordnas eller där de som använder avtalen ska göra en förnyad konkurrensutsättning (d.v.s. en ny upphandling med de ramavtalade

leverantörerna) gäller det att miljökraven kommer med på ett sätt som gör att de får effekt.

Avropsuppföljning

Det enda område som ingår i studien där avropen följs upp är fordonsavtalet. I det fallet styrs arbetet av Miljöbilsförordningen. Rikspolisstyrelsen sköter ramavtalen och Vägverket följer upp myndigheternas avrop. Det behöver alltså inte vara samma myndighet som sköter upphandlingen som också sköter uppföljningen.

Rekommendationer

Det behövs ett erfarenhetsutbyte mellan upphandlare över organisationsgränserna och över avtalsgränserna. Myndigheter som FMV och Verva (från och med 2009 Kammarkollegiet) har kommit mycket långt. Det kan andra dra nytta av.

Inom avtalsuppföljning finns den stora potentialen för miljöanpassad upphandling. Det mesta återstår att göra när det gäller leverantörsstatistik och uppföljning av avtalade miljökrav. För att utnyttja potentialerna för miljöanpassad upphandling behöver det bli tydligare för ramavtalsmyndigheterna att detta är en arbetsuppgift som ingår i uppdraget.

Förtydligande av Förordningen om statlig inköpssamordning

Förordningen om statlig inköpssamordning behöver förtydligas och kompletteras när det gäller miljökrav och avtalsuppföljning. Förslag på tillägg nedan i **fet stil**.

1 § I denna förordning finns bestämmelser om inköpssamordning i syfte att åstadkomma besparingar för staten. Förordningen gäller för myndigheter under regeringen.

2 § För varor och tjänster som myndigheterna upphandlar ofta, i stor omfattning eller som uppgår till stora värden skall det finnas ramavtal eller andra gemensamma avtal som effektiviserar upphandlingarna. Därvid skall små och medelstora företags möjligheter att delta i upphandlingarna beaktas. **Möjligheten att ställa miljökrav skall beaktas i förberedelserna för upphandlingarna.**

3 § En myndighet skall använda de avtal som avses i 2 § om myndigheten inte finner att en annan form av avtal sammantaget är bättre.

4 § Ekonomistyrningsverket skall verka för att avtal som avses i 2 § träffas. Ekonomistyrningsverket skall vidare i samverkan med upphandlande myndigheter utveckla, samordna och följa upp inköpsverksamheten. **Upphandlande myndigheter skall följa upp efterlevnaden av avtalade krav hos leverantörer och hantera avvikelser från kraven.** När en myndighet avser att upphandla utan att använda de avtal som avses i 2 § skall Ekonomistyrningsverket underrättas om skälen till detta

Utvecklad leverantörsstatistik

Ramavtalsmyndigheten kan från början begära att leverantörernas inrapporterade försäljning till staten ska delas upp så att det miljöanpassade sortimentet särredovisas, i de fall det är aktuellt med ett extra miljöanpassat sortiment där avroparna har en valmöjlighet. Med tanke på att regeringen just har beslutat att myndigheter som har miljöledningssystem från och med 2009 ska följa upp effekterna av sitt miljöarbete bland annat med måttet ”andel miljökrav i upphandling” skulle en utvecklad leverantörsstatistik underlätta. Ekonomistyrningsverkets transaktionsdatabas bör utvecklas så att en sådan särredovisning är möjlig.

Utvecklad uppföljning av avtalade krav

Ramavtalsmyndigheterna behöver få ett utpekat ansvar för avtalsuppföljning inom sina avtalsområden. Det behövs definitivt för att följa upp miljökrav, men troligen även för att följa upp andra aspekter av avtalen. Den myndighet som samordnar den statliga inköpsverksamheten behöver få ett ansvar att tillhandahålla stödssystem för avtalsuppföljning. Miljöstyrningsrådet, som bistår offentlig sektor med miljökriterer att använda i upphandling, kan tydligare ange metoder för uppföljning i anslutning till sina kriterier.

Likaväl som regeringen kan ålägga myndigheter att ställa krav, kan regeringen ålägga myndigheter att följa upp kraven och hantera avvikelser. Detta kan möjligen ses som en självklarhet men eftersom avtalsuppföljningar av miljökraven brister behövs tydligare beslut.

Formerna för avtalsuppföljning behöver inte styras i detalj utan kan variera utifrån varje ramavtalsmyndighets bedömning av vad som är lämpliga metoder, förutsatt att myndigheten aktivt får redogöra för sina ställningstaganden. Alla krav behöver inte följas upp alltid utan stickprov kan vara tillräckligt. Uppföljningen kan ske exempelvis med hjälp av leverantörsenkäter som ligger till grund för samtal med ansvariga hos leverantörerna där de redogör för sin egenkontroll, genom besök i tillverkningen, genom att ta del av vilka insatsvaror som köps in till tillverkningen av produkter och genom att köpa in och analysera produkter anonymt. Det är också lämpligt i de fall avtalen rör produktion i tillståndspliktig verksamhet att upphandlande myndighet stämmer av med tillsynsmyndighet att företagen sköter sig.

Avtalsuppföljning kräver resurser, men man kan också välja att se arbetet med att säkerställa den avtalade kvaliteten som ett sätt att förebygga problem med avtalen. Förslagsvis finansierar staten avtalsuppföljningen genom att förbättra rutinerna och för att ta ut avgifterna på det leverantörerna säljer. Det har inte varit i denna studies fokus, men det har framkommit att kontrollen kan bli bättre på vad som egentligen köps från ramavtalen på möbler och PC, oavsett miljökrav. Detta kan vara något som gäller fler ramavtalsområden i den statliga inköpssamordningen.

Utvecklad information till avropare

Det skulle underlätta om man på förstasidan vid varje avtal på www.avropa.se fick några ledtrådar till om miljökrav ställts i avtalet och om avroparen förväntas göra aktiva val. Ramavtalsmyndigheten skulle för varje avtalsområde på www.avropa.se kunna ange alternativen:

- Inga miljökrav har ställts i den här upphandlingen.
- Ramavtalsmyndigheten har analyserat möjligheterna till att ställa miljökrav på området men bedömt att det inte är möjligt.
- Miljökrav har ställts på området, generellt på hela sortimentet.
- Avropare har möjlighet att välja miljöalternativ utöver skall-kraven, på hela sortimentet.

En fil ”Så här gör du när du ska avropa från avtalet” under varje avtalsområde, bör vara obligatoriskt. Med sådan information till avropare bör miljöinformation ingå i den mån avropare har möjlighet att välja mellan olika miljöprestanda.

Källor

Skriftliga

- Regeringens skrivelse 2006/07:54 Miljöanpassad offentlig upphandling
- www.avropa.se
- Miljöhänsyn i offentlig upphandling – samhällsekonomisk effektivitet och konkurrensbegränsande överväganden, Konkurrensverket.

Möbler

- Svanens kriterier för Möbler och inredning Svanenmärkning av Möbler och inredningar, Version 3.4, 19 mars 2003 – 31 mars 2010
- Background memo version 1.0 for Nordic Ecolabelling of Furniture and Fitments. Draft proposal 1 for version 3.0.
- Västra Götalandsregionens Gröna Listan - Inredning med hög miljöprestanda. Ett urval av upphandlat sortiment. Utgåva februari 2008
<http://www.vgregion.se/sv/Regionservice/Omraden/inkop/Hur-vi-arbetar/Miljohansyn/>
- Leverantörssvar på FMV:s miljöenkät

PC

- TCO 05 Desktop Computers
- TCO 05 Guidelines for TCO 05 Desktops ver. 1.0 and TCO 05 Notebooks, ver. 2.0, June 2007
- TCO 05 Desktop version
- TCO 03 Displays
- Jämförelse bildskärmar TCO 03 med TCO 99, TCO Development
- Din PC och klimatet, TCO Development, april 2008-12-22
- TCO-märkningen gör nytta, TCO Development
- Energy Star version 4.0, datorspecifikationer
- Energy Star version 4.1, bildskärmar
- Svanenmärkning av persondatorer, version 5.0, 14 juni till 31 dec 2009
- Kalkylator Energy Star http://www.eu-energystar.org/se/se_008b.shtml
- Leverantörssvar på Vervas miljöenkät

Fordon

- Förordning (2004:1364) om myndigheters inköp och leasing av miljöbilar
- Vägverkets uppföljning av Miljöbilsförordningen
www.transportstyrelsen.se/sv/Vag/Fordon/Fordon-regler/Personbil/Miljobilar/
- Vägverkets årsredovisning 2007
- BilSweden, nyregistreringar under 2007
- Emissionsfaktorer för Miljöbästa bilar 2007 Gröna Bilister

Kaffe- och dryckesautomater

- Rapport Energiförbrukande automater: Kaffeautomater. Projekt utfört för Elsparefonden Danmark av Teknologisk Institut 19. december 2007 Revideret 29. April 2008
- Artikel Göteborgs-Posten 2008-10-24
<http://gp.se/gp/jsp/Crosslink.jsp?d=763&a=453762>
- Kaffeinventering våren 2006, Svenska Naturskyddsföreningen. Bilaga till rapporten Rädda liv. Byt kaffe.
- Artiklar om konsumtionsmönster av ekologiskt kaffe,
<http://www.ekoweb.nu>
- Produktlista leverantör Jobmeal
- Energiförbrukning enligt EVA EMP, Jobmeal
- Konsumentverkets ekologiska kvitto på kaffe
<http://www.konsumentverket.se/mallar/sv/artikel.asp?lngCategoryId=1266&lngArticleId=5051>
- Leverantörssvar på Lantmännens miljöenkät

Muntliga

Malin Björk, Ekonomistyrningsverket
Per Eskilsson, Ekonomistyrningsverket

Möbler

Anna Söderholm, FMV - Försvarets Materielverk
Stefan Posner, Swerea (konsult åt FMV)
Viveca Reimers, Västra Götalandsregionens miljösektariat

PC

Rolf Bengtsson, Verva
Yvonne Tuoremaa, Verva
Lars Waller, TCO Development

Fordon

Fredrik Björnström, Rikspolisstyrelsen
Håkan Johansson, Vägverket

Kaffe- och dryckesautomater

Britt-Marie Tannerstål, Lantmäteriet
Johanna Lundell, Lantmäteriet
Eva Dalenstam, Miljöstyrningsrådet
Leverantörer

Bilagor

1. FMV:s enkät till möbelleverantörer
2. Vervas enkät till PC-leverantörer
3. Lantmäteriets enkät till leverantörer av kaffe- och dryckesautomater

2008-11-20

Till FMV:s ramavtalsleverantörer för Kontorsmöbler/Planmöbler, Kontorsarbetsstolar, Möbler för offentliga utrymmen, Hörsalsstolar och AV-inredning

11 frågor om vad ni anser om FMV:s miljökrav

Vi har sedan många år ställt miljökrav i våra möbelupphandlingar. Vi vill höra er uppfattning om kraven för att få ett underlag för utveckling av våra miljökrav i kommande upphandlingar. De statliga ramavtalen på möbler är utvalda upphandlingsområden i Naturvårdsverkets pågående studie om effekten och potentialen i statens miljöanpassade upphandling.

Det skulle därför vara värdefullt för oss om ni förmedlar enkäten till personer hos er som kan svara. Skicka svar till elin.frisk@ecoplan.se. Om ni hellre vill det, eller vill komplettera ert enkätsvar, har ni möjlighet att lämna synpunkter muntligt, till konsulterna på Ecoplan AB som Naturvårdsverket anlitat; Maria Losman, tel 031-3399333 och Elin Frisk, tel 031-3399334.

Era svar kommer till störst nytta om ni svarar senast 3 december. I den skriftliga rapport som Ecoplan gör för Naturvårdsverket kommer era svar att anonymiseras.

Med vänlig hälsning

Anna Söderholm
FMV - Försvarets Materielverk
Tel 08-782 5954

Företag:	
Kontaktperson:	
Telefon:	
E-post:	
Vi har avtal med FMV på följande avtalsområde(n):	☐ Möbler för offentliga utrymmen ☐ Kontorsmöbler/Planmöbler ☐ Kontorsarbetsstolar ☐ Hörsalsstolar ☐ AV-inredning

1. Påverkar FMV:s skall-krav på miljö er produktutveckling?

- Instämmer helt
 Instämmer delvis
 Nej
 Vet ej

Kommentar:

2. Påverkar FMV:s bör-krav på etiska och sociala värden hur ni arbetar med dessa frågor i praktiken?

- Instämmer helt
 Instämmer delvis
 Nej
 Vet ej

Kommentar:

3. Har FMV:s miljökrav bidragit till att minska användningen av aromatiska och alifatiska lösningsmedel i produktionen inklusive underleverantörernas produktion?

- Instämmer helt
 Instämmer delvis
 Nej
 Vet ej

Kommentar:

4. Har FMV:s miljökrav bidragit till att minska användningen av sexvärt krom (krom IV) i produktionen inklusive underleverantörernas produktion?

- Instämmer helt
 Instämmer delvis
 Nej
 Vet ej

Kommentar:

5. Påverkar FMV:s bör-krav på hållbart skogsbruk (certifiering enligt FSC) er produktutveckling?

- Instämmer helt
- Instämmer delvis
- Nej
- Vet ej

Kommentar:

6. Är FMV:s miljökrav tydliga?

- Instämmer helt
- Instämmer delvis
- Nej
- Vet ej

Kommentar:

7. Tycker ni att ni får möjlighet att sälja ert mest miljöanpassade sortiment vid avrop från myndigheterna?

- Ja
- Nej
- Vet ej

Kommentar:

8. Har ni breddat antalet miljöanpassade produkter pga FMV:s krav?

- Ja
- Nej
- Vet ej

Kommentar:

9. Har energiåtgången i produktionen påverkats sedan ett mer miljöanpassat sortiment infördes?

- Minskat
- Ökat
- Oförändrat
- Vet ej

Kommentar:

10. Har FMV:s krav påverkat ert miljöarbete på något annat sätt?

- Ja
- Nej
- Vet ej

Kommentar:

11. Vad tycker du om statens miljökrav på möbler i samband med upphandling?

Ordet är fritt!

Tack för hjälpen! Skicka ditt svar till elin.frisk@ecoplan.se

Miljökravsuppföljning i Vervas PC 08-ramavtal

Till ramavtalsleverantörer i ramavtalsområdet *PC, Bildskärmar och tjänster 2008*

Vi ber Er besvara följande frågor avseende ramavtalskundernas köp- och behovsmönster avseende PC och bildskärmar med speciella miljöprestanda under Q3/08 inom rubricerade ramavtalsområde. Svaren kommer att sammanställas och redovisas till Naturvårdverket, som har ett särskilt uppdrag från Regeringen att utreda i vilken omfattning produkter och tjänster med särskilda miljöprestanda efterfrågas. Ni kommer också att få ta del av svarssammanställningen. Om exakta svar på frågorna kräver en orimligt stor arbetsinsats från Er, kan svar lämnas efter gjord uppskattning efter bästa förmåga. Svar emottas senast 1 december 2008.

1. Hur många stationära Miljö-PC har sålts. Här avses den konfiguration, eller motsvarande, som ingick i Ert anbud i ramavtalsupphandlingen?

Svar: st. Ange Produktnr:

2. Hur många procent utgör Ert svar, avseende antal i fråga 1, av totalt antal sålda stationära PC (antal systemenheter)?

Svar: Ca %

3. Hur många bärbara Miljö-PC har sålts. Här avses den konfiguration, eller motsvarande, som ingick i Ert anbud i ramavtalsupphandlingen?

Svar: st. Ange Produktnr:

4. Hur många procent utgör Ert svar, avseende antal i fråga 3, av totalt antal sålda bärbara PC?

Svar: Ca %

5. Hur många miljöbildskärmar har sålts. Här avses den konfiguration, eller motsvarande, som ingick i Ert anbud i ramavtalsupphandlingen?

Svar: st. Ange Produktnr:

6. Hur många procent utgör Ert svar, avseende antal i fråga 5, av totalt antal sålda bildskärmar?

Svar: Ca %

7. Hur ofta efterfrågar kunder särskilda miljöprestanda för produkter vid avrop/ beställningar mot ramavtalen?

Svar: Som regel, >70 % , Ofta > 30 <70 % , Sällan < 30 % , Aldrig , Vet ej

8. Hur ofta efterfrågar kunder ”särskilda miljötjänster”, vid avrop/ beställningar mot ramavtalen? Här avses t.ex. energisparoptimering, miljöpolicyfrågor etc.

Svar: Som regel, >70 % , Ofta > 30 <70 % , Sällan < 30 % , Aldrig , Vet ej

9. Hur ofta efterfrågar kunder *särskilda miljöprestanda* för produkter, som Ni inte kan tillfredställa vid avrop/beställningar mot ramavtalen?

Svar: Som regel, >70 % , Ofta > 30 <70 % , Sällan < 30 % , Aldrig , Vet ej .

Ange exempel, om sådant finns. Svar:

10. Hur ofta efterfrågar kunder *särskilda miljötjänster*, som Ni inte kan tillfredställa vid avrop/beställningar mot ramavtalen?

Svar: Som regel, >70 % , Ofta > 30 <70 % , Sällan < 30 % , Aldrig , Vet ej .

Ange exempel, om sådant finns. Svar:

11. Övriga kommentarer eller observationer? Svar:

Datum:

Ramavtalsleverantör:

Kontaktperson:

Tel:

E-post:

STATLIGT
SAMORDNINGSAVTAL

Till ramavtalsleverantörer gällande
kaffe- och dryckesautomater

2008-11-20

Dnr 104-2005/2063

Lantmäteriet förbereder att ställa krav på miljö i nästa upphandling av kaffe- och dryckesautomater. Samtidigt är avtalsområdet utvalt av Naturvårdsverket att ingå i en studie om effekter och potential för miljöanpassad upphandling i statliga ramavtal.

Inför uppföljningsmötet här i Gävle den 9 december vill vi gärna ha era synpunkter på meningsfulla miljökrav. Vi behöver era synpunkter och svar på nedanstående frågor senast 5 december via e-post till undertecknad.

Det går bra att kontakta mig eller de konsulter på Ecoplan AB, som arbetar på Naturvårdsverkets uppdrag, om ni har några funderingar över frågorna. Maria Losman, tel 031-339 93 33 och Elin Frisk, tel 031-339 93 34. I den skriftliga rapport som Ecoplan gör för Naturvårdsverket kommer era synpunkter att anonymiseras.

Med vänlig hälsning

Britt-Marie Tannerstål

Tänk på de produkter som ingår i nuvarande ramavtal när ni svarar.
Det går bra att lämna flera svar beroende på olika modeller!

1. Energi

- a. Kan man stänga av apparaterna när de inte används?
- b. Hur mycket el drar automaterna i viloläge?
- c. Hur mycket el drar automaterna vid uppstart?
- d. Hur mycket drar de i arbetsläge?

Alla svar skall anges enligt EVA EMP¹ om möjligt. Annars går det bra att lämna uppgifter om energiförbrukning mätt på andra sätt, men ange då gärna standard.

2. Ekologiska livsmedel

Kan ni leverera ekologiska livsmedel till automaterna enligt nedan?

- a. Ekologiskt kaffe
- b. Ekologiskt te
- c. Ekologisk mjölk
- d. Ekologisk kakao
- e. Övriga ekologiska livsmedel, ange vilka

Exempel på märkningar som visar att livsmedlet är ekologiskt är

EU:s märkning

och KRAV

eller annan miljömärkning som är ansluten till IFOAM².

¹ European Vending Association Energy Measurement Protocol. Energikrav på automaten enligt Europeiska branschorganisationens gemensamma energiförbrukningsprotokoll.

² IFOAM (International Federation of Organic Agricultural Movements) som är en världsomspännande samarbetsorganisation för de ekologiska lantbruks- och kontrollorganisationerna.

3. Etiskt ansvar

Kan ni leverera livsmedel som producerats med hänsyn till mänskliga rättigheter, t.ex. rättvisemärkt?

- a.Kaffe
- b.Te
- c.Övrigt, ge exempel

4. Buller

- a.Hur mycket bullrar automaterna i viloläge?
- b.Hur mycket bullrar automaterna i arbetsläge?
- c.Hur mäter ni buller?

5. Giftfritt

- a.Hur arbetar ni med underleverantörer för att kunna veta vad komponenter i automaterna innehåller?
- b.Är komponenter fria från aktivt tillsatt framskyddsmedel baserat på brom eller klor?
- c.Är belysningen i produkterna fria från kvicksilver?
- d.Är samtliga lödpunkter blyfria, d.v.s. har ett blyinnehåll mindre än 0,1 viktprocent?

6. Avfall/förpackningar

- a.Hur hanterar ni praktiskt ert producentansvar för el-produkter?
- b.Hur hanterar ni praktiskt ert producentansvar för förpackningar?
- c.Vad har ni för lösningar för att minimera avfallet från kaffe- och dryck?
- d.Hur arbetar ni för att minimera miljöpåverkan från era förpackningar?

7. Service

Hur arbetar ni för att minimera miljöbelastningen från transporter när automaterna servas?

8. Begagnat

Hur ser marknaden ut för begagnade rekonditionerade maskiner?

9. Övrigt

Vad tycker ni är relevanta miljökrav? Hur höga krav kan man ställa?

Miljökrav i statliga ramavtal – påverkan och potential

RAPPORT 5951

NATURVÅRDSVERKET
ISBN 978-91-620-5951-4
ISSN 0282-7298

För att se i vilken utsträckning miljökrav ställs i statliga ramavtal har Naturvårdsverket låtit genomföra en närmare studie av fyra upphandlingsområden inom den statliga inköpssamordningen - möbler, PC, fordon samt kaffe- och dryckesautomater.

Möbler, PC och fordon är stora ramavtalsområden med långtgående miljökrav. Dessa har bland annat bidragit till att miljöfarliga kemikalier bytts ut till mindre farliga alternativ. Möbelleverantörerna utvecklar sina produkter mot ett hållbart skogsbruk och statens krav på PC har lett till energieffektivare produkter. Miljöbilsförordningen har medfört en ökning av antalet miljöbilar och därmed en betydande minskning av koldioxidutsläpp.

Kaffe- och dryckesautomater är ett mindre ramavtalsområde som helt saknar miljökrav. Här är potentialen stor bland annat på energibesparing.

Studien visar att miljöanpassad upphandling inte bara handlar om vilka krav som ställs i upphandlingen utan om hela kedjan från behovs- och marknadsanalys, till kravställande och utvärdering av anbud, till förvaltningen av avtal. Staten har kommit långt i flera delar men förbättringspotential finns i hela kedjan.

